

XXV ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

ВТОРА РЕДОВНА СЕСИЯ

Стенографски дневникъ

НА

15. заседание

Петъкъ, 22 ноемврий 1940 г.

(Открито въ 16 ч. и 40 м.)

Председателствувалъ председателятъ Никола Логофетовъ. Секретари: Александъръ Загоровъ и Ангелъ Вълчевъ.

СЪДЪРЖАНИЕ:

Съобщения:	Стр.	По дневния редъ:	Стр.
Отпуски	297	Проектоотговоръ на тронното слово (Първо четене — продължение разискванията)	297
Предложения	297	Говорили: С. Станчевъ	297
Законопроекти	297	Д-ръ Н. Николаевъ	303
		Дневенъ редъ за следващото заседание	308

Председател Никола Логофетовъ: (Звъни) Присъствуватъ нуждния брой народни представители. Отварямъ заседанието.

(Отсъствуватъ народнитъ представители: Атанасъ Гачевъ, Атанасъ Цвѣтковъ, Георги Рашковъ, Георги Тодоровъ, Димитъръ Сараджовъ, Димитъръ Захариевъ, Запрянъ Жлявковъ, Иванъ Батембергски, Иванъ Минковъ, Игнатъ Хайдудовъ, Киро Арnaudовъ, Кирчо Кирчевъ, Лазаръ Поповъ, Маринъ Грозевъ, Никола Градевъ, Никола Джанковъ, д-ръ Никола Минковъ, Петко Стайновъ, д-ръ Петъръ Шишковъ, Петъръ Дограмаджиевъ, Стефанъ Радионовъ и Тодоръ Поляковъ).

Съобщения:

Разрешихъ отпускъ на следнитъ г-да народни представители:

- Стефанъ Радионовъ — 1 день;
- Петъръ Дограмаджиевъ — 1 день;
- Петко Стайновъ — 1 день;
- Маринъ Вълчевъ — 1 день;
- Коста Божиловъ — 1 день;
- Игнатъ Хайдудовъ — 1 день;
- Георги Тодоровъ — 1 день;
- Аврамъ Гачевъ — 4 дни, и
- Василъ Велчевъ — 4 дни.

Постъпили сж:

Отъ Министерството на финанситъ — предложение за продължаване сроковетъ по нѣкои временно вносни декларации на Пловдивската митница.

Отъ сжщото министерство — предложение за одобряване второто постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 11 ноемврий 1940 г., протоколъ № 200, относно намалението на акциза по чл. 210 отъ закона за държавнитъ привилегии, акцизитъ и патентитъ на внесената отъ С. С. С. Р. 6.200.000 кгр. каменна соль, който акцизъ се намалява съ 55 стотинки на единъ килограмъ.

Отъ сжщото министерство — законопроектъ за измѣнение на нѣкои закони по прѣжитъ данъци.

Отъ сжщото министерство — законопроектъ за измѣнение и допълнение на наредбата-законъ за данъка върху приходитъ.

Тѣзи предложения и законопроекти ще ви се раздадатъ, г-да народни представители.

Минаваме на дневенъ редъ — точка първа:

Първо четене проектоотговора на тронното слово — продължение на разискванията.

Има думата народниятъ представителъ г-нъ Сирко Станчевъ.

Сирко Станчевъ: (Отъ трибуната. Чете) „Г-да народни представители! Съ пълно съзнание за голѣмата сериоз-

ность на въпроситъ, които засѣга царското слово, вземамъ и азъ думата, за да сподѣля съ васъ сжжденията си по него. Царското слово е единъ важенъ държавенъ и конституционенъ актъ, който въ началото на нашата парламентарна работа идва да манифестира и подчертае връзката, взаимното довѣрие и уважение, които щастливо сжществуватъ между тритъ конституционни власти въ държавата, възглавявани отъ Царя. И ако първитъ думи отъ царското слово сж радостни приветствия, че сме отново събрали въ тази свещена сграда, то и ние дължимъ да засвидетелствуваме още въ началото на нашитъ разисквания своитъ най-искрени чувства на вѣрность и преданость къмъ нашия всеобщо обичанъ и уважаванъ Държавенъ глава — Негово Величество Царьтъ (Ръкоплѣскания) и да му благодаримъ, че съ явяването си туку е отбелязалъ вниманието си къмъ насъ и къмъ Парламента изобщо. Значението на тази подчертана връзка на довѣрие и взаимно уважение между законодателна и изпълнителна власть изпѣква още по-ясно върху фона на голѣмитъ събития, които, въ днитъ на нашитъ разисквания, тресатъ свѣта. Отзвукътъ отъ тѣзи събития засѣга вече и насъ, та повече отъ всѣкога необходимо нужно е да подчертаемъ нашето единство и сплотеность.

Царското слово чертае голѣмитъ задачи, които актуелнитъ въпроси изъ нашия външенъ и вътрешенъ политически, културенъ и стопански животъ слагатъ на разрешение предъ насъ. Азъ ще се постарая да ги разгледамъ по реда, както тѣ сж поставени въ царското слово.

На първо мѣсто стонъ вѣрната констатация, че следзаната досега външна политика даде щастливи резултати. Тази външна политика е вдъхновяваната отъ най-високото мѣсто и одобрена отъ цѣль народъ наша, българска, външна политика, следвана неуклонно отъ всички правителства отъ края на голѣмата война насамъ. Съ рѣдка по топлота спонтанна радость и съ съзъзи отъ умиление, заедно съ цѣль народъ, и ние изказахме възторга и одобрението си отъ възвръщането на нашата златна Добруджа къмъ общото отечество.

Ние отворихме и широки и топли пригръдки за нашитъ братя и сестри отъ Южна и Северна Добруджа и сме готови съ всички срѣдства на нашия скромненъ, но бащинъ домъ да имъ покажемъ любовта на майката-ролина, които съ толкова трепетъ, упование и вѣра въ Бога чакаше и сполучи пакъ да приюти подъ собственъ покривъ загубенитъ си чада. На всички наши сънародници отъ Южна Добруджа и на ония отъ Северна Добруджа, които бега преминаватъ границата, за да установятъ новъ животъ въ собственото си отечество, ние изпращаме топълъ братски поздравъ за добре дошли.

Въ връзка съ освобождаването на Добруджа нееднократно ние станахме изразители на чувствата на народа и

на неговата признателност към великите водачи на Германия и Италия за инициативата и приятелското им съдействие при уреждането на добруджанския въпрос. И ние всички сме единодушни, че манифестацията на тѣзи наши искрени чувства затвърди още повече приятелските връзки, които съществуват тъй щастливо между нас и тѣзи две велики сили. Особено съ Германия, съ която заедно сме се развали и срадали, нашата тѣсна стопанска и културна привързаност получи този път едно още по-топло приятелско отношение.

Като отдаваме справедлива данъ на благодарност към тѣзи две велики сили, ние не бива да подценяваме и собственото си участие въ постигнатото. Възвръщането на Добруджа въ пределитѣ на българското царство е първиятъ благодатенъ резултатъ за следваната от насъ външна политика.

Въпрѣки тежките страдания и изпитания, които България претърпи следъ голѣмата война, въпрѣки заплахитѣ на враговетѣ отъ вси страни и въпрѣки всички балкански и международни комбинации, които изолираха нашето отечество, за да се подчертава винаги положението ни на победена страна, българскиятъ народъ не загуби нито за моментъ вѣрата си въ Бога и въ една висша справедливостъ въ свѣта, за да не може да се примири никога съ тежките окови на позорнитѣ парижки договори.

И поне въ своята сфера на влияние — на Балканитѣ — макаръ и съ мирни срѣдства, България остана непоколебима въ своя ревизионистиченъ духъ и респектира до денъ днешенъ съседитѣ си — поддръжници на ненарушимостта на парижките договори. И ето, въ деня на възтържествуване на правдата, ние, българитѣ, сме най-спокойни, защото не сме загубили нищо чуждо и защото искаме само своето.

Царското слово изтъква още едно голѣмо преимущество при разрешаване спора ни за Добруджа — то е мирната победа, доброволно постигнатото съгласие между българското и румѣнското правителства, безъ никаква чужда намѣса на арбитражъ или друго посрѣдничество при водене и приключване на преговоритѣ въ Крайова. Съ този миролюбивъ актъ се ликвидираха досегашнитѣ ни спорове съ нашата северна съседка, Румѣния. Въ този исторически моментъ, когато се възстановяватъ стари традиционни приятелски и добросъседски отношения между България и Румѣния, ние имаме само една молба, едно пожелание: съ добро сърдце, безъ злоба или нѣкакво друго лошо чувство на завистъ или мѣстъ, да се забрави близкото минало, което временно бѣше раздѣлило двата народа, та съ добро желание за искрено разбирателство да се поставятъ основитѣ на новото приятелство и добросъседство.

Съ нашитѣ съседи румѣни остана за разрешаване само още единъ малъкъ споръ. Касае се за дребната поправка на границата около Силистра.

Следъ 27 години подъ румѣнска власт, ние намѣрихме по старата българо-румѣнска граница доста промѣни, наложени отъ живота въ Добруджа. Ето защо, нѣкои дребни корекции, съ запазване интереса на дветѣ страни, се неминуемо налагатъ. Грѣхота е да се остави въ сегашното положение границата около Силистра. Жестоката неправда ще бѣде да се отгнемѣ дори водата на единъ цѣлъ градъ. Отъ тази висока трибуна ние апелираме горещо за разбирателство между дветѣ правителства, за да бѣде уреденъ и този толкова малъкъ споръ.

Отношенията ни съ Югославия и Турция. За тѣхъ въ царското слово се казва, че се вдъхновяватъ отъ договоритѣ, които ни свързватъ съ сѣщитѣ държави. Наистина, мѣчно е да се каже тамъ нѣщо повече. Все пакъ, следъ четири години отъ подписването на пакта ни за вѣчно приятелство съ Югославия, можемъ да направимъ една малка равностѣтка за изминатия пътъ на отношенията ни съ западната съседка. По онова време Балканското съглашение, създадено да гвети преди всичко България въ тѣснитѣ и несправедливи начертани граници отъ Ньойския диктатъ, заплашаваше страната ни съ неприятни изненади. Съ подписването на пакта ни за вѣчно приятелство нашата илюзия бѣше, че поне отъ братска югославска страна веригитѣ около насъ ще бѣдатъ отчасти облекчени. За съжаление, и следъ подписването на този пактъ трѣбваше да установимъ, че привързаността на Югославия къмъ Балканското съглашение си остана все тъй вѣрна и предана, ако не и по-затвърдена, отколкото бѣше по-рано. Въ това освѣтление на работитѣ нашиятъ възторгъ отъ пакта намаля и изчезна. Въ душата ни заседна убеждението, че пакъ ние бѣхме по-наивнитѣ и излъганитѣ.

Днесъ Балканското съглашение вече не съществува. Излизането на Румѣния отъ него заличи и последнитѣ му следи. Ние си отдѣхваме спокойно и можемъ откровено да кажемъ на нашитѣ братя сѣрби отгатакъ Цариградъ, че

при сключването на пакта ни за вѣчно приятелство съ Югославия ние бѣхме по-искрени и по-чистосърдечни въ желанието си да укрѣпимъ добри и приятелски отношения между двата братски народа.

Дано поне сега се вземе добра поука отъ събитията, за да се отдаде право на нашата лоялностъ и честно братско отношение. Нека не бѣдемъ криво разбрани. Ние не желаемъ да се дѣлимъ отъ нашитѣ братя югославци, по настояваме за искрено и почтено разбирателство, за да бѣдемъ вѣрни и достойни защитници на собственитѣ си интереси на Балкана.

Единъ народенъ представителъ: Да върнатъ Македония!

Сирко Станчевъ: Съ огледъ на развиващитѣ се предъ нашитѣ очи събития, и договорѣтъ ни за приятелство съ Турция изглежда забравенъ. Не ние, а турцитѣ днесъ турпатъ многобройни войски по нашата граница; не ние, а тѣ ни предупреждаватъ и заплашватъ съ нападение, ако дръзнемъ да мислимъ за свобода и стопанска независимостъ, чрезъ единъ справедливъ и законенъ излазъ на Бѣло-море. Ние се чудимъ какво всѣщностъ искатъ тѣ отъ насъ. Прочее, еднакво тъй ние се чудимъ и по-рано на злобата и ненавистта, която ни ображдаше отъ вси страни.

Ние се уморихме да декларираме постоянно на приятелитѣ си турци, че искрено държимъ за добро съседство съ тѣхъ въ името на добре разбранитѣ интереси между дветѣ страни. Нашитѣ законни претенции за свободенъ излазъ на Бѣло море ние не сме скривали никога отъ тѣхъ. Заедно съ това заявявахме, че това желаемъ да постигнемъ само съ мирни срѣдства. Въпрѣки всичко това, кампанията на турския печатъ срещу България редица години не спрѣ! Защо бѣше всичко това?

Ето, г-да, какъ победена и ограбена България служеше и служи на мира на Балканитѣ.

Ние сме особено доволни отъ направената въ царското слово констатация, че нашитѣ политически и стопански отношения съ Съветския съюзъ продължаватъ да се развиватъ щастливо.

Нѣма българинъ, който да не се радва на това щастливо заякване на връзкитѣ ни съ великия братски народъ отъ северъ. Лоши българци, обаче, се мѣчатъ да изкористятъ тази обща радостъ, за да дѣлатъ отново българитѣ на фили и фоби. Ние искаме и настояваме, въ нашитѣ разбирания да се разграничава всѣкога рѣзко понятието за Съветския съюзъ отъ това на комунизма, за да отдаваме заслуженото на първия и пълно отрицание на втория. (Рж-коплѣскания)

Нашето отношение къмъ великитѣ сили, разпоредителки на новия редъ въ Европа и свѣта, трѣбва да бѣде еднакво искрено и почтително. Въ този редъ на мисли ние искрено вѣрваме, че правителството, облегнато на довѣрието на народа, полага и ще положи всички усилия, за да запази спокойствието на страната и да защити нейнитѣ жизнени интереси.

Г-да народни представители! Наистина трѣбва да потвърдимъ и ние казаното въ царското слово, че основнитѣ задачи на управлението отъ новото време въ нашата държава е политиката на единение, законностъ и отзивчивостъ къмъ нуждитѣ на народа. Трѣбва да констатираме съ пълно доволство, че шесть години отъ историческия манифестъ на Негово Величество Царя отъ 21 априлъ 1935 г. управлението на страната върви все тъй твърдо по начертанитѣ отъ този манифестъ нови и здрави пътища на безпартийностъ, народно сѣпление, законностъ, траенъ вътрешенъ и външенъ миръ, финансово заздравяване и стопански подеми.

По примѣра на много страни, но съ огледъ на чисто българския характеръ и народенъ битъ, и ние изоставихме решително старитѣ форми на едно отживѣло вече държавно управление. Съ тѣженъ поменъ отминаваме времето на разгорещенитѣ политически страсти, вътрешни борби и несъгласия, които преди 6 години бѣха изправили страната ни предъ съдобносни изпитания. Трѣбва да се поздравимъ, че въ наши дни и предъ нашитѣ очи биде окончателно сразенъ духътъ на старата политическа мисълъ, на партизанщината, престѣзната демагогия и народното раздѣление. Новиятъ духъ на времето наложи новата спасителна система на сегашното управление, чиито поддръжници сме всички ние. Движейки се по пътя на здравия смисълъ и желѣзна логика, които животътъ подсказва, правителството съ наша подкрепа гради новитѣ форми на нашето държавно преустройство. Въ този пътъ на мисли и съображения позивъ „Връщане назадъ нѣма“ получи вече едно реално съдържание.

За щлия ни свободенъ политически животъ годинитъ отъ 21 априлъ 1935 г. насамъ ще останатъ примѣрни по своето творчество въ всички области на нашия политически, културенъ и стопански животъ. Резултатитъ сѣ налице; само слѣпиятъ и духомъ бедниятъ не ще ги забележи. Съ огледъ на стеклитъ се международни събития, ние трѣбва да бъдемъ още по-доволни и благодарни, че това голѣмо дѣло на спасително вътрешно-политическо обновление и преустройство се извърши тъкмо навреме, за да гледаме сега съ по-голѣмо спокойствие и съ по-голѣма вѣра доброто бъдеще на нашата многоизстрадала родина.

Г-да народни представители! По-нататкъ царското слово засѣга най-жизнения въпросъ на сегашнитъ дни: взетитъ мѣрки за засилване на народната отбрана и пълната готовност на всѣки българинъ да пази независимостта на страната ни. Имайки предъ очи несигурното международно положение, трѣбва да направимъ пълна съ похвали констатация, че отъ 1935 г. насамъ всички правителства на страната иматъ като първа грижа редовното и най-модерно въоръжаване, материално снабдяване и техническа подготовка на войската ни. За тази целъ народното представителство гласува съ акламии значителни кредити, които се използватъ бързо и планомерно. Тѣзи все-странны грижи за народната отбрана на страната се оценяватъ отъ всѣки добъръ българинъ съ благодарностъ и по достоинство. Следъ Солунското споразумение отъ 1938 г. се започна открито и съ удвоена енергия работата въ казармата. Повикватъ се редовно подъ знамената запасни и неслужили. Всички се запознаватъ и обучаватъ за действие съ най-модернитъ оръжия за борба. Съ въодушевление, неуморенъ трудъ, постоянство и методичност, следвайки традициитъ на нашето славно минало, младото, способно и храбро наше офицерство се отдаде на работата за всеостранната подготовка и организация на войската, споредъ последнитъ изисквания на съвременната техника и тактика на боя. Като последница на всичко това, ние сме свидетели на повишеното самочувствие всрѣдъ народа и самоувереността въ силата на нашата собствена мощъ. Нашата любима войска израства отново въ очитъ на народа като единственъ здравъ и надежденъ факторъ — буденъ стражъ и опора за запазване вътрешния редъ и външната сигурност на страната. Родната войска, унижена и оскърбена, но непобедена, стои днесъ отново горда и властна надъ разкъсанитъ и захвърлени окови на позорния Ньойски диктатъ. Само за нѣколко години тя успѣ да се снабди и въоръжи по-добре отъ всички други балкански страни, съ най-модерното оръжие и снаряжение, за да застане пакъ като вѣренъ стражъ на народнитъ свободи и държавната независимост — за страхъ и трепетъ на всички, които по-рано мислѣха, че лесно могатъ да прегазятъ границитъ на ограбена и беззащитна България. Така българскитъ войскари се изправиха пакъ вѣрни и предани задъ своя любимъ върховенъ вождъ, Негово Величество Царя, и възвърнаха страхопочитанието и уважението къмъ нашата държава и народъ.

Г-да народни представители! Ще ми позволите — пъкъ мисля, че имамъ и право — да се спра малко повече на стопанскитъ проблеми, които царското слово засѣга.

Общозвестна е дълбоката причинна връзка, която съществува между войната и стопанството. Днешната война между голѣмитъ засѣга еднакво и малкитъ народи. Безъ да понасяме непосредственитъ страдания отъ бойни действия, ние чувствуваме лишенията отъ известни необходими ни суровини, прѣчки въ налагащитъ се промѣни въ индустрията и въ земеделското производство и спѣнки въ редовния ни търговски обмѣнъ. По-ясно казано, ние участвуваме въ стопанската война, която гнети народитъ въ наши дни. Ние сме психологически и духовно мобилизирани, защото неутралитетътъ, който искрено и старателно искаме да пазимъ, не е единъ императивъ, който само по наши сили можемъ да си пожелаемъ като нѣщо постоянно или вѣчно. Върху държавата и общото народно стопанство падатъ тежкитъ грижи за осигуряване прехраната на гражданското население и войската и запасяване съ достатъчно обѣлко, бойни и други материали, за да изнесемъ победата въ случай че въоръженото действие ни се наложи. Тоталниятъ характеръ на войната налага днесъ върховни напрежения на народа и изобщо на народитъ въ члостния имъ вътрешенъ икономически и стопански животъ. Освенъ това, всѣка война носи малки или по-голѣми промѣни въ стопанския животъ изобщо.

Следъ наложенитъ неправди съ парижкитъ договори и въ подготовката си за нова война авторитарнитъ държави установиха нови разбириания за стопанския редъ въ новата държава. Стариятъ свѣтъ на стопански либерализъмъ, като социалъ-политическа и финансово-стопанска школа, от-

стъпи мѣсто на модерното организиране на държавата съ огледъ на обществено-националния интересъ. Събуди се съвѣстта на дѣловия свѣтъ и остѣзна социалната отговорност на стопанскитъ фактори. Нуждитъ на живота издигнаха решително държавния интересъ надъ личния, надъ егоистичния интересъ на индивида. Колкото по-здравое се укрепваше държавата като вътрешно сцеплено политическо единство, толкова повече се издигаше съзнанието за върховенството на нацията. Тѣзи нови основни разбириания, които укрепваха идеята за държавата, позволяваха все по-голѣмата държавна намѣса въ общостопанския животъ на страната, за да се защити казаниятъ общественъ и националенъ интересъ. Тази държавна намѣса прескочи границитъ на обикновения контролъ въ стопанския животъ, за да поеме непосредствено въ свои рѣце ръководството. Така се стигна, г-да, до тѣй нареченото дирижирано или упраздявано стопанство.

Ето въ този фазисъ на отражение отъ новия държавенъ и стопански редъ въ тоталитарнитъ държави, разбира се, на мѣстна и по-демократична почва, се намира понастоящемъ нашиятъ стопански животъ. Тукъ му е мѣстото да се спремъ на нѣкои увлѣчения, пакостнитъ последици отъ които другде лесно се разбиратъ и които на наша почва въ никой случай не бива да бъдатъ допустимни. Касае се до частната стопанска инициатива, ползата отъ която всеобщо се признава и размахътъ на която се ограничава само въ резултатитъ отъ печалбитъ, въ смисълъ да не бъдатъ тѣ прѣко мѣрката високи, та да увреждатъ или изкористватъ общостопанския интересъ на всички, които сѣ впрегнати въ дадено производство на стопански блага. Ето защо домогванията на некомпетентни или демагози да се отстранятъ отъ стопанския животъ на страната тѣзи или онѣзи ангажирани въ производството на страната фактори на разбѣжата, доказали своята опитностъ, познания и усройчивостъ въ ръководенитъ отъ тѣхъ стопански предприятия, за да се замѣнятъ съ съмнителни по стойностъ нови държавни или други нѣкакви обществени формации, трѣбва да бъдатъ решително отхвърлени и порицани. Въ установяването на новия направляванъ стопански порядъкъ въ страната, публично въ пресата, понѣкога и отъ тази трибуна, се възвеличава дѣлото на кооперацията като такова, което може да замѣни или измѣсти напълно частната инициатива. Това е едно увлѣчение. Моля да не бѣда разбранъ като противникъ на кооперативната идея Напротивъ, азъ признавамъ благотворната контролна роля на кооперацията въ стопанския животъ на страната, напълно съмъ я поддържалъ, работилъ съмъ и ще работя за примирие и по-хармонично действие между частната инициатива и нея. (Ръкоплѣскания отъ нѣкои народни представители) Макаръ че въ Германия кооперативната дейностъ е строго ограничена само въ производството, все пакъ при нашитъ специфични стопански условия достѣпътъ ѝ въ търговския обмѣнъ, въпрѣки всички възможни рискове, трѣбва да бѣде толериранъ. Това, обаче, трѣбва да става всѣкога на равни начала съ частната инициатива.

Г-да народни представители! Войната или непосредственитъ страхъ отъ война обусловятъ развитието на стопанството въ дадена страна. Основниятъ признакъ на стопанството въ такова време е неговата изключителна чувствителностъ. Като първо отражение на това е недостигътъ или липсата на стоки и повишението на ценитъ. Затуй немедлено и логично се поставя обществената задача, продължавана отъ върховни интереси за спокойствие и самозащита на страната, а именно да се поддържа продоволствениятъ апаратъ и възможното запазване на старитъ цени. Като последица пъкъ на това произлиза необходимостта да се постави подъ непосредственъ контролъ и ръководство стопанството, като се впрегне капиталътъ, производството и работната рѣка въ действие за пълненъ размахъ. По-нататкъ следва установяване на система за производството, система за ценитъ и система за продоволствието. Разбира се, че установяването на тѣзи три системи се диктува като държавна необходимостъ, наложена по социални мотиви. При тази коренна структурна промѣна играе роля и бюджетътъ въ функцията му да не загуби приходи отъ установени вече данѣци.

Отъ всичко дотукъ казано се вижда, какъ центърътъ на тежестта на вътрешната политика на правителството е стопанството, контролирано и ръководено изцѣло отъ държавни рѣце. Това е голѣма и мъчна задача.

Много естествено е, че въ такова време обикновенитъ органи на държавния апаратъ сѣ недостатъчни, за да поематъ на плещитъ си тази нова, огромна и отговорна работа. Ето защо, създаватъ се нови помощни институти. Най-главниятъ отъ тѣзи е она, който ние създадохме въ първата редовна сесия на настоящето Народно събрание —

това е институтът на гражданската мобилизация. Самото му име подсказва централното и най-отговорното положение, което той заема като контролен и ръководен орган във стопанския живот на страната във време на война или предъ заплахата от война.

Г-да! Аз не искам на това място да се спирам и разсъждавам във кой момент трябва да бъде поставен във действие законът за гражданската мобилизация. Вървам, че почитаемото правителство се е видяло действително принудено от условията на живота да приложи във действие строгите постановления на този изключителен закон. Ние се намираме сега предъ едно фактическо положение на работител и се примиряваме съ него. Въ този момент, обаче, когато гражданската мобилизация е въ работа, моята молба и съвет е, този институт, личният състав на който сега е рекрутиран само от офицери, да се вслушва повече въ мненията и съветите на компетентните стопански събди, за да държи крепко и високо авторитета на това толкова важно учреждение и на настоящия му личен състав.

Г-да народни представители! Като говорим за системата на производство въ нашата страна, аз искам да споделя съ вас радостното си впечатление от сравнителната наша самостоятелност и независимост въ стопанските отношения въ тези тежки времена. Далеч съм от мисълта да твърдя, че нѣкакво автаркично стопанство е установено въ границите на нашата държава. Не, но аз искам да кажа, че трябва да бъдем доволни, какво по край нашето прекрасно земедѣлие, тъй сполучливо трансформирано въ последните години, у насъ съществува и една млада индустрия — хулена и клѣветена въ миналото — благодарните резултати отъ която едва сега чувствуваме. Днесъ тя е впрегната да задоволява жизнените нужди на нашето стопанство. Земедѣлското производство и нашата, макаръ и малка, индустрия ни даватъ основание да гледаме по-спокойно на бъдещето.

Системата на продоволствието е тѣсно свързана съ тая на раздѣлната, та затова ще си позволя да ги разгледамъ заедно въ късото време, съ което разполагамъ. Да почнемъ съ външната търговия.

Още преди войната германскиятъ пазаръ бѣше установенъ като най-големиятъ за нашите земедѣлски и рафинирани произведения. Развитието на този пазаръ е толкова голѣмо, че засегна всички отрасли на нашето народно стопанство. Германските победи и включването на цѣла Централна Европа въ стопанската сфера на влияние на великия германски Райхъ разшириха още повече значението на този пазаръ, до степенъ да поглѣща изцѣло артикулите на нашата земя. Само една малка част отъ нашия износъ се отправя за други страни — касеа се за Швейцария, Швеция, Англия, малко и Америка. Това колосално разширение на германския пазаръ и новите начала на търгуване съ него ни освободи отъ страха на едностраничната ни стопанска ориентированост. Животътъ се показва по-силенъ отъ всичко. Така, естествено, цѣлиятъ европейски Югоизтокъ се оформи като доставчикъ на воюващия германски народъ. Днесъ широкиятъ германски пазаръ поглѣща всичко, каквото нашата страна може да му предложи като стопански блага. Този голѣмъ износъ отъ България къмъ Германия представлява само около 1% отъ цѣлия германски вносъ.

Съгласно последните търговски преговори, водени въ София, всички плащания съ Германия се уреждатъ на клирингова база. Това съглашение и господстващото положение на Райха, като победителъ въ Европа, ни освобождава отъ грижите и безпокойствата за стабилността на дадени валути, отъ които стопанството въ такова време е най-чувствително. Силата и творчеството на германския стопански гений обезпечиха стойността на златото, за да го чувствуватъ вече тѣ самите като непотрѣбенъ за тяхъ металъ.

Клиринговиятъ начинъ за търгуване ни задължава къмъ уравнилсень вносъ и износъ. А тъй като въ последните години нашиятъ износъ къмъ Германия превъзлиза вноса отъ тамъ, изниква проблемътъ за увеличаване вноса ни отъ Германия, ако наистина искамъ да поддържаме нивото на досегашния си износъ. Еднакво германците, както и ние, имаме интересъ да поддържаме въ изправностъ и равновесие клиринга между двете страни и да увеличаваме взаимния си стокообмѣнъ.

Положението, въ което ние се намираме съ превъзлени си вносъ въ Германия, се казва въ миналото „активенъ търговски балансъ“. На това положение тогава бѣхме благодарни, тъй като то означаваше притокъ на злато или девизи. Ала, както казахме вече, при господстващото положение на райхсмарката и споразумението ни за плащане по клиринга, това преимущество на активния тър-

говски балансъ нѣма вече това голѣмо значение. Може би въ близко бъдеще този активенъ търговски балансъ да придобие отново важностъ за нашето стопанство. Основание за това ми дава новото интересно положение на столицата на Райха — Берлинъ, като голѣмъ клиринговъ центъръ на смѣтни отношения съ редица други държави отъ Централна Европа и северните страни. Този клиринговъ центъръ може да се използва като нѣкаква уравнилелна каса за премахването на клиринговите върхове, шпичове, срещу заплащане на вноса ни отъ тези държави.

При днешното положение на война, освенъ необходимите ни индустриални произведения — оръжия и други — Германия не всѣкога е въ състояние да ни даде още необходимите ни сурови продукти и колониални стоки, които и на нея, може би, еднакво тъй липсватъ. Отъ тукъ и грижите ни за вносъ придобиватъ още по-актуално значение, защото, г-да, ограничението на вноса значи задушаване на собственото ни производство. Тѣй или иначе, трябва да признаемъ, че нашите държавни и частни нужди отъ още много индустриални произведения далечъ още не сѫ удовлетворени или събудени, та се налага да се замислимъ по-сериозно за това, ако искамъ да изнасяме въ досегашния, ако не и увеличенъ размѣръ, продуктите на нашата земя. Между другото, подобни нужди накарата правителството, и ние одобрихме съ готовностъ, да се направятъ голѣмите доставки отъ 2.090.000.000 л. за различни държавни ведомства, както и да се изплатятъ предсрочно или въ брой поети задѣлжения или нови доставки отъ чужбина.

Г-да народни представители! Щомъ като нашите износъ трябва да се заплаща съ вносъ на други стоки, следва да степенуваме по важностъ необходимите за стопанството ни индустриални и други произведения, които ще получимъ отъ странство. Тукъ става еднакво дума както за доставки за държавни нужди, тъй и за такива за частното стопанство. На първо място стоятъ, разбира се, суровите, следъ това полуфабрикатите, после фабрикатите и луксозните предмети. Трябва да се даде още преимущество на ония вносни артикули, които способствуватъ развитието на земедѣлното и свързаното съ него наше индустриално производство.

На свой редъ, г-да, трябва да засегнемъ и стоките на нашия износъ. При дадената вече констатация, че нашите износъ превъзлиза вноса отъ чужбина, налага се и тукъ една регламентация на артикулите, които подлежатъ на износъ. Ако желанието отъ наша страна е да се съобрази размѣрътъ на износа ни съ този на вноса, въ рамките на единъ редовно функциониращъ клирингъ, то тогава се повдига въпросътъ за единъ по-ограниченъ обемъ на самия ни износъ. Кой ще допусне това? Ето защо, ако не се събудятъ у насъ нѣкои нови нужди, държавни или частни, които могатъ да бъдатъ удовлетворявани съ съответенъ вносъ, въ такъвъ случай се налага степенуване по важностъ и на артикулите на българската земя, за да не бъдатъ изнасяни за чужбина по-рано такива, които биха заприщали пътя на други, чиито износъ не търпи отлагане, или пъкъ задържането на които може да носи неминуемо загуби или стопански смущения у насъ. Този въпросъ е много важенъ и интересенъ, затова считамъ за повелителенъ дългъ да го изнася тукъ предъ васъ. Той поставя на г-на министра на земедѣлното съответни задачи — да направлява земедѣлското производство съ огледъ на това степенуване по важностъ на артикулите за износъ.

При водене на преговорите за установяване на вносни и износни контингенти, необходимо е да се уговаря за периодъ поне за една година. Съ огледъ структурата на нашето земедѣлско стопанство и сезонния износъ, това годишно разпредѣление е една необходима за насъ плановностъ.

Г-да! Предъ насъ стоятъ всички добри изгледи, че общата благоприятна стопанска конюнктура въ Централна Европа ще насърчи рационалното и интензивно използване на земята у насъ. Перспективите за едно цвѣтущо земедѣлско стопанство у насъ сѫ вече налице.

На първа линия въ земедѣлското производство трябва да стоятъ продуктите, които сѫ готови лесно да се експортиратъ, или ще служатъ като сурови материали за мѣстната индустрия. Модерното обработване на земята ще увеличи и поевтини добива отъ декаръ земя. Позната е поговорката, че ако рускиятъ селянинъ оре земята си за посѣвъ само 5 см. по-дълбоко, може да залѣе свѣта съ храни.

По-нататъкъ и проблемътъ за оросяването трябва да получи едно дѣлово осъществяване. Тогава производството ни ще бъде не удвоено, а учетворено.

Нееднократно, г-да, ние сме имали случая да се възхищаваме от модерната обработка на земята въ чужбина, гдето при много по-слаби почви се правят райски градини. Сам министърът на земеделието, г-н Багряновъ, трѣбва да се е увѣрилъ въ това широко през време на последното си гостуване въ Германия и Италия. Разбира се, че не бива да се самоизлъгваме, че всичко това може да бѣде дѣло само на едно поколение. Ние стоимъ, обаче, на правия пътъ, и ентузиазмътъ не бива да ни напуска. За нашето производство пласментътъ е осигуренъ. Широкиятъ пазар на великия Райхъ сѣ откритъ. За да задоволи нуждитъ си отъ земеделски продукти, Германия досега внасяше такива въ размѣръ на 4 милиарда марки, равни на около 132 милиарда български лева! Единъ дѣлъ отъ този грамаденъ вносъ сигурно ще принадлежи намъ въ бъдеще.

Но азъ искамъ, г-да, да се върна пакъ на собствената ни черга. Развивайки се въ казаната поска земеделското производство, въ никой случай не бива да забравяме и нашето индустриално производство. Историята на народитъ ни учи, че здравето земеделско стопанство е опора и спокойствие за нацията, но че богатството иде главно отъ развитието на индустрията.

Г-да народни представители! Установяването на ценитъ е единъ много важенъ проблемъ. Разбира се, че ние бихме препоръчали преди всичко сериозния опитъ, да се постигне съгласието да не се увеличаватъ ценитъ на нашитъ вносни индустриални стоки отъ чужбина. Въ таквъ случай азъ бихъ молилъ много г-да министритъ на търговията и на земеделието да не настояватъ за повишението на ценитъ на експортнитъ ни земеделски артикули. Особено при днешното състояние на размѣна, не всѣкога високитъ цени сѣ най-добритъ, колкото на пръвъ погледъ това да изглежда парадоксално. Валоризацията е полезна до известни граници и дотолкова, доколкото засѣга по-големата частъ отъ народа. Прочее, сѣ този огледъ трѣбва да се прокарва всѣка държавна политика. При нашата стопанска структура, при 700.000 дребни земеделски стопанства, сѣ по-малко земя отъ 100 декара, посѣждането или валоризацията на земеделскитъ артикули може, вмѣсто полза, да донесе само лоши последици на затруднения, скѣпלותа, недождане и израждане. Въ това отношение днешниятъ индексъ на посѣпване въ Германия е най-низкиятъ въ сравнение сѣ всички други европейски страни. Тамъ е запазено почти положението на ценитъ отъ миналата година. Затуй стопанското спокойствие тамъ е най-стабилно.

Повишението на ценитъ или посѣпването на живота носи винаги най-лоши отражения за държавнитъ ни финанси: повишението на заплатитъ, пенсиитъ, въпросътъ за курса на райхсмарката къмъ лева, увеличение на данъцитъ и редица други неприятности, сѣ които нашиятъ финансовъ министъръ тепърва ще има да се справя и отъ които тепърва ще има да страда. Тенденцията за повишението на ценитъ има и друга една лоша страна: кара производителя да изчаква повишението и не предлага стоки си на пазара. Таквъ е случаятъ сега сѣ хранитъ и слънчогледа.

Александъръ Радоловъ: Това не е вѣрно.

Сирко Станчевъ: Потрѣбно е нѣкой отъ отговорнитъ министри да направи апелъ къмъ производителя да извади стоката си за продажъ на пазара, като увѣри, че ново повишението въ ценитъ нѣма да бѣде допустнато. И понеже такива извления сѣ непопулярни, нѣма кой да ги направи.

Г-да! Повтарямъ, повишението на ценитъ при днешното състояние на размѣна ни върти въ единъ омагьосанъ кръгъ на илюзии и самоизмама.

Въпросътъ за задържането на ценитъ на нашитъ земеделски артикули при даденото отъ мене освѣтление е едно сериозно пожелание. Ако ли, обаче, ние се намираме предъ едно фактическо положение на повишени цени на вноснитъ индустриални произведения, срещу които се изнася нашето земеделско производство по-евтино, то въ таквъ случай и азъ настоявамъ да се съобразяваме сѣ общия индексъ на повишението на тѣзи вносни артикули и вѣрвамъ, че почитаемото правителство взема всички мѣрки въ тази посока.

За да приключа сѣ външната търговия, следва да кажа две думи и за апарата, който я провежда. Запазвамъ си правото при другъ случай да говоря за Дирекцията на външната търговия. Сега искамъ да се ограничи само да кажа, че въ избора на непосредственитъ органи на размѣната не бива да се допускатъ монополи за тази или онзи форма експортъ или импортъ. Затуй пѣкъ регламентацията, особено на фирмитъ, провеждащи българския износъ, трѣбва да бѣде строга, за да не се злоупотѣбя общиятъ интересъ на народното стопанство. Трѣбва още да

не се подаваме на внушенията на некомпетентни или демагози и да се пазимъ отъ държавна търговия. Нека се взема примѣръ отъ по-големитъ и по-опитнитъ въ стопанството държави.

Вътрешна търговия. На това мѣсто, г-да народни представители, искамъ да спра вашето внимание само на онѣзи противоречия и мѣнотии, които производството, отъ една страна, и продоволствието, отъ друга, създаватъ на органиитъ на властта и срещу ксито общественото мнение у насъ е толкова неспокойно и реагира нетърпеливо. Касае се за ценитъ. Общъ е повикътъ да запазимъ ценитъ отъ 30 августъ 1939 г., т. е. тѣзи преди войната. Възможно ли е това? Колкото повече се отдалечаваме отъ това време на редовно производство и спокоенъ търговски обмѣнъ, толкова повече задачата става трудна и неизпълнима. Войната, особено днешната, сѣ грамадни размѣхъ на воденето ѝ и впрѣгане въ нея на всички жизнени сили на нацията, поглѣща бързо всички запаси и изтощава стопанството. Възстановяването е мѣчно и бавно. Понѣкога трудността сѣ непреодолима. Набавянето на суровини е тежко и свързано сѣ голѣми рискове. Само оня, който е що-годе познатъ сѣ международната търговия, особено тая сѣ колониалнитъ или екзотични страни, може да има представа колко трудно „презъ деветъ морета“ или далечъ презъ Владивостокъ по безкрайната сибирска желѣзнопѣтна линия се доставятъ необходимитъ ни суровини и колониални стоки. Заангажиранитъ въ военното производство индустрии мѣчно отдѣлятъ готови фабрикати, въ всѣки случай почти всѣкога сѣ повишението на ценитъ. Повишението на вноснитъ стоки — явление, което е вънъ отъ сферата на нашето влияние — се отразява неминуемо на вътрешното производство, а отъ тамъ върху земеделското производство. Министърътъ на търговията има непосредствена грижа да не спира процеса на размѣната сѣ чужбина. Сѣ огледъ на обективнитъ условия отъ тамъ, той сѣ примирява и се вижда принуденъ да позволява повишението на ценитъ на вноснитъ артикули. Отъ друга страна, министърътъ на земеделието потага всички справедливи старания да се повишаватъ ценитъ на земеделскитъ произведения. Гражданинтъ-консуматоръ пѣкъ настоява и иска да купи евтино и по ценитъ отъ 30 августъ 1939 г. Найсетне чиновникътъ и работникътъ защитаватъ легитимнитъ правата си за по-високи заплати и надници. По срѣдата, между чука и наковалнята, стоятъ органиитъ на размѣната — търговцитъ. Така, г-да, се създаде повикътъ противъ спекулата. За нея дори и въ царското слово се говори.

Г-да народни представители! Не искамъ да откажа, че спекула сѣществува — нека бждемъ начисто. Ако такава може да има въ нормално време, изкушенията при война или при страхъ отъ война сѣ още по-големи. Затуй пѣкъ общественото спокойствие и запазването на здравия духъ въ народа изискватъ да се взематъ най-строги мѣрки срещу спекулантитъ. Не бихъ дрѣзналъ отъ това мѣсто да правя апология на драстичнитъ мѣрки на властта въ преследване на спекулата. Впрѣки всичко, обаче, сѣ тѣхъ сѣ примирявамъ като належащи и необходими, за да се смачка бързо и навреме хищническата многоглава хидра — спекулата. Това е проявление на силна властъ, каквато въ такива времена се иска и харесва. Моето мнение, обаче, е, че сѣ повика срещу спекулата се злоупотѣбява, че се прекалява и че се е отишло много далечъ. Сѣ спекулата се вече спекулира. Това не е единъ обикновенъ демагогски шумъ, който може да се отине сѣ презрение. Това не е евтина фраза, за да бѣде харесана на мнозинството страдащо отъ увеличението на ценитъ и затрудненията на пазара. Само наивнитъ могатъ да мислятъ така. Прекалениятъ повикъ срещу спекулата е единъ атентатъ срещу производството, размѣната и продоволствието, за да се предизвикатъ още по-големи незадоволства, разцепление и несъгласия между народа.

Коста Божиловъ: (Казва нѣщо)

Сирко Станчевъ: И понеже г-нъ Божиловъ ме прекъсва, ще кажа, че азъ не се учудвамъ, когато нѣкой комунистически депутатъ отъ тази трибуна изпълнява своята демагогска задача, да разрушава сцеплението въ народа. Но азъ съмъ крайно недоволенъ, когато другари отъ нашата срѣда човѣркатъ лекомислено наболѣлата рана. Не виждате ли, г-да, униинето и апатията, които сѣ завладѣли стопанскитъ срѣди въ България вследствие тази зловредна и пакостна демагогия сѣ спекулата? Не виждате ли, че вмѣсто да се твори и навакса разходването отъ пазара, дюкянитъ се изпразватъ и търговецътъ губи ишахъ за работа? Не схващате ли, че злоупотѣбата сѣ повика срещу спекулата убива самото продоволствие?

Като люди, които движат размъната на стопанските блага, българските търговци имат съзнанието, че вършат една скромна, но полезна обществена и стопанска дейност. Като добри българи, доказали многократно своето родолюбие и преданост към общите народни интереси, те не веднаж са заставали твърдо и предано на постъпък като верни стопански стражи, за да бранят общонародни и държавни интереси. Въ своето подавяващо мнозинство те със нищо не са доказали, че скъпят за своите лични интереси повече, отколкото за ония на държавата и общото народно стопанство. Те не са толкова наивни да мислят, че върху общата разруха богатството може да има каква стойност. Въ времена като днешните те съзнават добре социалната роля на капитала и са готови да го употребят само въ защита и изграждане на общественя и национален интерес. Те нееднократно са декларирали, че са готовност дават всички жертви, за да пазят мира, свободата и независимостта на държавата.

Г-да народни представители! Азъ искамъ да подкрепя мисълта си само съ единъ последенъ фактъ, още не известенъ на всички ви, който достатъчно добре гозори за родолюбивитъ чувства на българскитъ търговци и индустриалци. На 25 октомври настоящата година въ отговоръ на апела на господа министритъ на войната, финанситъ, търговията и желъзницитъ да се подпомогне дѣлото на българския „Червенъ кръстъ“, съюзитъ на индустриалцитъ, търговцитъ и износителитъ въ България подписаха единъ протоколъ, споредъ който се задължаватъ драговолно да се облагатъ, начиная отъ 15 ноември тази година до 15 ноември идната година, съ доброволна временна вноска отъ 5% срещу всички внесени отъ чужбина и изнесени за тамъ стоки, срещу доставкитъ на вълна, конопъ, ленъ, слънчогледъ, рапично семе и пашкули и срещу разпредѣленитъ сурови кожи между индустриални и занаятчийски предприятия за производство на кожени издѣлѣя. Общата сума на тази вноска ще възлѣзе кръгло на 120.000.000 л.

Срещу всичко това съ какво се отплаща на българския търговецъ и индустриалецъ? Съ ненавистъ, хули и клевети. Завистъ и злоба нанасятъ своитъ страшни поражения. Завистъ, злоба и демагогия си подаватъ ръка, за да играятъ юдинско хоро надъ народната стопанска снага.

Жико Струнчевъ: А укриването на маслото и сиренето демагогия ли е?

Единъ народенъ представителъ: (Казва нѣщо)

Председателъ Никола Логофетовъ: Слушайте. Все ще научите нѣщо. (Нѣкои народни представители ржкоплѣскавъ)

Сирко Станчевъ: Насѣква се консуматоръ срещу търговецъ, земеделецъ срещу фабрикантъ и производителъ срещу експортаторъ, за да се руши установено съгласие, хармония и дисциплина въ стопанството и единството въ народа. Въ туй време бюрокрацията се шири, петрива ръце и прави всички възможни прѣчки на търговията. Отговорни мѣста нехаатъ. За непопулярни тези, макаръ и справедливи, защитници липсватъ. (Нѣкои народни представители ржкоплѣскавъ)

Г-да народни представители! Съ чиста съвѣсть, като скромнъ стопански деятелъ и изпълнявайки дълга си на народенъ представителъ, азъ повдигамъ тѣзи въпроси съ молба за опомняне и по-трезво и спокойно обсъждане на деликатнитъ въпроси изъ стопанския животъ на страната.

Г-да народни представители! Царското слово отдѣля голѣмъ и справедливъ по значение дѣлъ и на нашитъ държавни финанси. Готовността за защита на границитъ, мира, свободата и независимостта на страната въ сѣдбоноснитъ времена, които преживяваме, изискватъ върховни напрежения за поддържане на единъ здравъ и уравновесенъ държавенъ бюджетъ. Въпрѣки изключителнитъ мъчнотии за това, ние можемъ да бъдемъ доволни, че имаме такъвъ бюджетъ. Похвалнитъ заслуги за това принадлежатъ на почитаемото правителство и най-вече на уважавания нашъ финансовъ министъръ г-нъ Божиловъ. (Ржкоплѣскавъ)

Уважаемиятъ нашъ старъ държавникъ г-нъ Никола Мушановъ въ сношната си речъ тукъ не искаше да признае това. Той дори напада правителството, че си служи съ ново насичане на монети, за да се ползува съ това само държавниятъ бюджетъ.

За да илюстрирамъ по-добре стабилното положение на нашия държавенъ бюджетъ, азъ се поровихъ тази сутринъ въ Дирекцията на бюджета при Финансовото министерство, отдето извадихъ следнитъ данни за дефицититъ презъ последното управление на блоковото правителство въ България, а именно: презъ 1931 г. дефицитъ — 1.847.000.000 л.

презъ 1932 г. — 971.000.000 л. и презъ 1933 г. — 749.000.000 л., или общо само за три години около 3.567.000.000 л. дефицитъ. Сконтирани съ държавни бонове въ 1930/1931 г. 656.000.000 л., въ 1931/1932 г. — 22.000.000 л., въ 1932/1933 г. — 408.000.000 л. и 1933/1934 г. — 601.000.000 л.

При това, г-да, тѣзи дефицити са направени при държавенъ бюджетъ въ размѣръ само на 6-7 милиарда лева и безъ да се даватъ всѣка година милиарди, както даваме ние сега, за въоръжение и за поддържане на свиканитъ на обучение запасни войници. Ами да споменавамъ ли за неплащането на чиновническитъ заплати и на пенситъ въ продължение на месеци, за срамнитъ ходатайства на народни представители да се пусне тази или онази платежна заповѣдь по-напредъ?

Г-нъ Мушановъ ме предизвика да спомена и други заслуги на правителствата отъ 1935 г. насамъ: първо, увеличението на златната наличностъ на Българската народна банка съ 50%; второ, откупването на 40% отъ следвоеннитъ ни заеми, съ което се смъкнаха отъ гърба на народа, както каза г-нъ финансовиятъ министъръ, 2 милиарда лева тежести; трето, откупването на Българската ипотекерна банка за 170.000.000 л., вмѣсто за 600.000.000 л.; четвърто, плащането на всички стари задължения на Българската народна банка къмъ чужбина, и т. н. и т. н. — да не ги изброявамъ повече.

Г-нъ Мушановъ направи и упрѣкъ за съченето на монети за 800.000.000 л. Отъ тѣзи монети се почувствува нужда следъ присъединяването на Добруджа и следъ като една голѣма частъ отъ столетовитъ монети се скриха отъ населението. Поради последния мотивъ не ще се съчатъ и сребърнитъ монети, за да не се трезоризиратъ. Разбира се, че и тѣзи монети иматъ сжщия принудителенъ курсъ като банкнотитъ, и азъ не разбирамъ, каква разлика прави г-нъ Мушановъ между банкнотъ и монети въ този случай.

Г-да! Разбира се, че задоволяването на войската и поддържането на повиканитъ на обучение запасни, както и твърде значителнитъ извънредни разходи за покриването на належащи нужди, изискватъ нови източници по приходния бюджетъ на държавата. Вследствие на това наложиха се нови данѣци, които, за общо задоволство на всички ни, най-малко засегнаха селското стопанство. Тежеститъ отъ тѣзи данѣци се струпаха най-вече върху градското население, върху индустриалното производство, върху търговското съсловие и кооперациитъ. Уговори се да се вземе повече оттамъ, където се разполага съ повече. Въ това отношение ние сме съгласни съ политиката на нашия финансовъ министъръ, че имотнитъ и тѣзи, които печелятъ повече, трѣбва да даватъ повече на държавата. Съ това съзнание за жертви — увѣрявамъ ви — са проникнали и тѣзи, отъ които се иска повече да плащатъ. Съ огледъ на здравия процесъ на производството и спокойната и правилна размѣна на богатата, трѣбва особено да се внимава да не се засѣга капиталътъ. За натрупани капитали въ България не бива да се говори. Смѣшни са тѣзи пози на нѣкои оратори или писачи на дребно, които препоръчватъ изземването на натрупанитъ капитали.

Моля още да не се прокарватъ фискални закони съ обратна сила.

Като се спазва всичко това, при върховни нужди изземването на печалбитъ може да стане дори до крайни имъ размѣръ. Това ще бждатъ моментитъ на пълната мобилизация на стопанството. Засега, обаче, ние препоръчваме осторожностъ въ облаганията. Нека не се прескачатъ допустимитъ граници. Това се налага не само съ огледъ на днешното положение, но и съ огледъ на поетитъ вече тежести за следнитъ години.

Трѣбва да бъдемъ доволни, че ни се обещава да бждатъ внесени за одобрение отъ Парламента законоположения за по-голѣма рационализация, социална справедливостъ и опростотворяване на данъчната система и тежести. Още отсега можемъ да кажемъ, че тѣзи мѣроприятия ще бждатъ посрещнати съ радостъ и съ готовностъ, внимателно разгледани и одобрени отъ насъ.

Подпомагането на полезнитъ и навременни стопански, благоустройствени, културни и социални инициативи трѣбва да следва съ засиленъ темпъ. Единодушно гласуванитъ отъ насъ въ началото на тази сесия значителни кредити за такива цели сочатъ на правителството свободата да върви напредъ по този пътъ. Сига г-нъ финансовиятъ министъръ да намѣри нуждитъ срѣдства. Наистина, печалното положение на нашитъ желъзници, изпаднали отдавна въ тежка липса на достатъченъ подвиженъ материалъ, главно на вагони и локомотиви, бѣше станало срамно и неудържимо. Сжщото можеше да се каже и за телефонната ни мрежа, за да не се разпростирамъ повече и върху други изостанали твърде назадъ държавни инициативи и предприятия.

Г-да народни представители! Преди да завърша азъ искамъ отново да спра вашето внимание върху изключителната важност на царското слово като държавен актъ въ тѣзи сѣдбоносни за страната ни времена. Съ огледъ на обстановката около насъ, дебатитѣ по отговора на царското слово приканватъ всички насъ, достойни и родолюбиви граждани на отечеството, да се сплотимъ още по-здраво, вѣрно и предано около престола на Негово Величество Царя и неговото правителство. Нека въ този исторически моментъ забравимъ всички дребни дразни и недоразумения между насъ и съ гордото съзнание за изпълненъ дългъ да се явимъ единодушно съ отговора и разбиранията си по царското слово предъ Държавния глава. (Ръкоплѣскания)

Председател Никола Логофетовъ: Има думата народниятъ представителъ г-нъ Петко Стайновъ. — Отсъствува.

Има думата народниятъ представителъ г-нъ д-ръ Николай Николаевъ.

Д-ръ Николай П. Николаевъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Извинявамъ се, че се явявамъ на трибуната пресипналъ. Наистина въ такива мъгливи дни не е много благодарно да се приказва и може би, по-добре щѣхъ да направя, ако, като г-нъ Петко Стайновъ, се откажехъ днесъ да говоря, обаче, разчитайки на вашата благосклонностъ, азъ се решавамъ да изпълня дълга си въпрѣки това.

Г-да народни представители! Само два месеца изминаха отъ незабравимитѣ септемврийски дни, когато на българския народъ се падна върховното счастье да изпълне сълзитѣ на най-дълбоката и най-чистата радостъ. „Плачатъ жени и деца, плачатъ старци и здравенаци мъже, плачатъ храбритѣ войници и закаленитѣ въ изпитни офицери, плаче генералтѣ, плаче и моето сърдце, драги слушатели“. Така предаваше презъ сълзи радиоговорителтѣ отъ новоосвободения Добричъ. А въ тѣзи моменти плачеше отъ радостъ и цѣлиятъ български народъ отъ Дунава до Егегъ, отъ Черно-море до западнитѣ предѣли на родната земя. Всенародната радостъ намѣри единъ единственъ, най-искренъ и най-трогателенъ начинъ да се излъче презъ сълзитѣ на милиони хора, обединени въ една мисль, въ едно чувство, въ една вѣра — вѣрата въ скончателното тържество на правдата.

Г-да народни представители! Този върховенъ мигъ отъ живота на нашия народъ трѣбва да бѣде предъ очитѣ ни, когато промишляваме за бъдещето на България. Това бѣдеше, за което сме толкова загрижени, не може да бѣде разгадано, нито може да бѣде здраво изградено, ако нашитѣ сърдца не биятъ въ унисонъ съ великото, съ вѣчното сърдце на майката-родина и ако нашитѣ умове не могатъ да обгрънатъ дълбокия и скритъ смисль на върховнитѣ преживявания на това мистично, но все пакъ реално единство, изградено презъ тринадесетъ вѣка подъ водачеството на стотици славни царе и на хиляди и хиляди познати и непознати герои, единство, което днесъ ние зовемъ съ най-сладкото име на свѣта — България.

Защо бѣше този необузданъ избликъ на радостъ презъ септемврийскитѣ събития? Едно парче българска земя, свидната златна Добруджа, се връщаше къмъ майката-отечество. Та какво отъ това? Та колко пъти вече отъ живото тѣло на България сж късани части, колко пъти тѣ сж се връщали къмъ нея, а тя, изтерзана, изранена все пакъ е оставала вѣчна и непобедима. За първи пътъ ли нашето поколѣние е ликувало при вѣстията за най-славни победи и за най-широки завоевания? Не видѣхме ли ние подъ българска власть и устието на Дунава, и брѣговетѣ на Егегъ, и синитѣ води на Прѣспа и на Охрида? Радвахме ли се тогава така, както се радвахме преди два месеца? Не.

Въ тази всенародна радостъ имаше единъ смисль много по-дълбокъ отъ радостта за връщането на Добруджа. И този смисль, г-да народни представители, е въ страданието, което предшестуваше тая радостъ. Това е първиятъ лѣтъ, който наистина стои ледения блокъ, сковаващъ страната. Поколѣнията, които преживѣха най-страшни национални катастрофи, които живѣха 22 години всрѣдъ мрака на най-дълбока безнадеждностъ и отчаяние, доживѣха да видятъ зарята на осмѣствяването на българския националенъ идеалъ. Презъ последнитѣ години всички ние чувствувахме, наистина, че непрогледната нощъ около България е къмъ края си. Но все още ние бѣхме обградени съ желзнитѣ обрчи на омразата, а съмиението до вчера продължаваше да гризе сърдцата ни.

Г-да народни представители! Въ живота на България има една епоха, която трѣбва да остане дълбоко запечатана въ нашитѣ сърдца, а сжщо така и въ сърдцата на ония, които идватъ следъ насъ. Това е епохата на погрома отъ 1918 г. и на годинитѣ, които го последваха. Следъ

толкова блѣскави победи и следъ толкова страшни жертви, страданията и униженията, които последваха, иматъ своето незаличимо отражение въ народната душа. Бѣдещето на България ще бѣде свѣтло — въ това никой добъръ българинъ нма право да се съмнява. Обаче никой, сжщо така, не бива да забравя колко лесно и най-блѣскавиятъ успѣхъ може да се превърне въ неуспѣхъ и какъ неусѣтно всрѣдъ трѣска и ликуванията отъ най-легендарнитѣ победи можемъ да се намѣримъ предъ поражение. Нашитѣ щастливи потомци могатъ да забравятъ тия истини, за тѣхъ това, може би, ще бѣде простено, но намъ, които преживѣхме и победитѣ отъ 1912 г., и поражението отъ 1913 г., и величавата епопея на свѣтовната война, и жестоката отмѣстителностъ на враговетѣ, намъ никой не ще ни прости, ако отново изпадне въ неоправданъ оптимизмъ и ако самодоволно мислимъ, че при сегашната благоприятна за България политическа обстановка ние ще получимъ всичко наготово, безъ усилия и безъ съответна всестранна подготовка, за да бѣдемъ напълно достойни за великия моментъ, въ който живѣемъ.

Поколѣнието, къмъ което принадлежа и къмъ което принадлежатъ и по-голяма частъ отъ васъ, г-да народни представители, има необикновена участъ. Намъ се падна жребиятъ да бѣдемъ активни дейци въ една безпримѣрна епоха въ живота на народитѣ. По-голямата частъ отъ насъ сж бойци отъ балканската и свѣтовната войны, а днесъ нашето поколѣние е на ръководнитѣ мѣста въ държавата. Това прави отговорноститѣ на нашето поколѣние за утрешната сѣдба на България двойно и тройно по-голямъ, отколкото бѣха отговорноститѣ на нашитѣ бащи. Жестокитѣ уроци на близкото минало трѣбва да бѣдатъ постоянно предъ очитѣ ни. Нашиятъ духовенъ погледъ трѣбва да бѣде постоянно устременъ къмъ страхотнитѣ събития, които се развиватъ съ шеметна бързина около насъ. И тъкмо затова нашъ пръвъ дългъ при тия разисквания по царското слово е, да си дадемъ ясна смѣтка за сегашния политически моментъ въ Европа и на Балканитѣ.

Самото царско слово, както и проектоотговорътъ по него, носятъ дълбокъ отпечаткъ на особенитѣ условия, характеризиращи международното положение въ този моментъ. Поради това и разискванията по царското слово не могатъ да не изхождатъ отъ картината на тая сложна и деликатна обстановка, всрѣдъ която протича днесъ животътъ на цѣла Европа и която неизбѣжно има своитѣ дълбоки отражения въ всички прояви на живота на нашата страна.

Но, г-да народни представители, лесно ли е, възможно ли е да се даде една точна характеристика на политическата обстановка въ този моментъ? Събитията, които се разиграватъ въ свѣта, сж отъ толкова голѣмъ масшабъ, ние сме толкова близко до тѣхъ — ние сме тѣхни съвременници — и ние толкова малко знаемъ не само около намѣренията, но и около действията на факторитѣ, които движатъ тия събития, че да претендираме да дадемъ една пълна и ясна характеристика на онова, което става въ този моментъ, да очертаемъ съ нѣколко едри и точни шриха тази обстановка, е наистина една трудна работа. Но това е работа необходима, това е единъ дългъ за всѣкиго едногго, който има претенцитѣ да си даде смѣтка кжде се намира неговата страна, кжде отива тя и какво ѣ готви утрешниятъ день.

Е добре, г-да, въ най-голямъ линии ние трѣбва да държимъ смѣтка за двата сжществени несъмнени факта, които лежатъ въ основата на днешната политическа обстановка. Това е войната, това е и новиятъ редъ на нѣщата, който идва въ Европа и въ свѣта.

Войната-миналата зима и изтеклата пролѣтъ бѣше далечъ отъ насъ. Обаче презъ последнитѣ месеци събитията главоломно се развиватъ и приближаватъ пламъцитѣ на пожара все по-близу и по-близу до насъ. Съ огледъ на войната насъ ни интересуватъ нѣколко факта, нѣколко основни положения, за които неизбѣжно трѣбва да се държи смѣтка. Тѣзи факти сж: намѣсата на Италия въ конфликта отъ 1939 г.; ликвидацията на войната въ Франция и, на трето мѣсто, пренасянето центъра на събитията къмъ Срѣдна и Източна Европа. Тукъ се отнася голѣмиятъ фактъ за разрешаването въобще на румънския въпросъ; следъ това идва фактътъ на итало-грѣцката война и най-сетне последниятъ, голѣмиятъ въпросъ, който по всичко личи, че е сложенъ на разрешение — вѣчниятъ, сложниятъ източенъ въпросъ, около който се е движела историята на Европа въ течение на вѣкове.

При този шеметенъ нанизъ отъ събития, при тѣзи факти отъ огромно значение за международния животъ на Европа, какво е мѣстото на България, какво е положението на България, какво трѣбва да бѣде поведението на България? Ето, това сж въпроситѣ, които вълнуватъ днесъ

всѣки българинъ, това сж въпроситѣ, които, не се съмнявамъ, стоятъ въ центъра на грижитѣ на българскитѣ управници. Въ царската речъ на тѣзи въпроси е отдѣлено нужното внимание и по тѣхъ е казано това, което може да се каже въ тѣзи моменти.

На първо мѣсто царското слово не е избѣгнало да се спре на въпроса за отношенията между България и нейнитѣ съседи. Фразата, че отношенията съ Югославия и съ Турция се вдъхновяватъ отъ сѣществувашитѣ договори, е една фраза, пълна съ съдържание. Пасажътъ, който се отнася до отношенията ни съ Румъния, сжщо така съдържа не само констатации, но и ценни указания за бъдещето.

Г-да народни представители! Когато мислимъ и говоримъ за отношенията на България къмъ нейнитѣ съседи, ние сме длъжни да имаме предвидъ, че отъ години насамъ отъ българска страна тѣзи отношения сж се уреждали съ една яснотъ и опредѣленостъ, която, въпрѣки всички трудности, успѣ да премахне голѣма частъ отъ недовѣрието, което сѣществуваше, и можа да създаде условия за сѣвмѣстенъ животъ тукъ на Балканитѣ. Навремето тази политика на българското правителство спрямо съседитѣ ни често е бивала критикувана. Въ моето качество на пръвъ помощникъ на ръководителя на българската външна политика и азъ съмъ получавалъ упрѣци за начина, по който се уреждатъ отношенията ни съ съседнитѣ държави. Е добре, г-да народни представители, сега, когато изминаха годинитѣ, при които външната политика на България трѣбваше да се развива изключително подъ знака на условията, създадени отъ Ньойския миренъ договоръ, сега, когато имаме възможностъ при една промѣнена международна обстановка въ Европа да се обрнемъ назадъ, не е ли нашъ дългъ на справедливостъ да признаемъ, че тази политика по отношение съседитѣ на България е била политика, изпълнена съ разумъ, изпълнена съ предвидливостъ, политика, която неизбѣжно ще даде своитѣ добри резултати? Азъ помня, колко настойчиви бѣха съветитѣ къмъ българскитѣ правителства, съвети, изхождащи не само отъвънъ, но и отъвътре въ страната: България да се присѣдинитъ къмъ Балканското споразумение. Азъ помня какво бѣше негодуванието на добри българи, на изпитани български патриоти отъ обстоятелството, че българскитѣ правителства, които се редуваха презъ последнитѣ години, не пожелали нищо, за да могатъ да съчетаатъ естественото недоволство на България отъ реда, установенъ чрезъ договоритѣ, съ дълбокото и искрено желание на България за миръ. Усилията да се придаде миренъ обликъ на българския ревизионизъмъ, бѣха усилия много тежки, това струваше много трудъ, много неприятности, много рискове за загуба на популярностъ въ страната отъ наши управници, но това бѣше една разумна политика, която даде вече добъръ резултатъ и която, вѣрвамъ, ще продължава да дава най-добри резултати и занаяпредъ.

Като говоримъ за резултатитѣ отъ този миренъ ревизионизъмъ на България, ние не можемъ да не се спремъ върху начина, по който въ Крайова биде уреденъ съ Румъния въпросътъ за Добруджа. Г-да народни представители! Изразътъ, употребенъ въ царската речъ, че „разрешението на въпроса за Южна Добруджа стана по миренъ начинъ, който създава условия за възстановяване на традиционнитѣ връзки между България и Румъния и за едно по-тѣсно сѣтрудничество помежду имъ“, е единъ изразъ, пълненъ съ дълбокъ смисълъ. Ние всички знаемъ — трѣбва да го знаемъ и вънъ и особено трѣбва да се знае отъ нашата съседка — че при уреждането на въпроса за Добруджа въ Крайова, България направи жертви. Тя ги направи въ името на едно бъдеще българо-румънско сѣтрудничество, съ огледъ на едно бъдеще българо-румънско приятелство. И като казвамъ, че България направи жертви съ огледъ къмъ възможността за това сѣтрудничество, азъ веднага трѣбва да изтъкна, че приятелството между Румъния и България не е необходимостъ само за България. Това е една необходимостъ, може би, много по-голѣма и за Румъния. Отъ румънска страна много отдавна се е изтъквало желанието да се дойде до едно подобрене въ отношенията между дветѣ страни, да се сложатъ основитѣ на едно приятелство, като се приномваше епохата преди 1912 г., когато действително едно трайно, истинско приятелство свързваше дветѣ държави и двата народа.

Е добре, ако това приятелство, ако това сѣтрудничество е необходимо не само за България, трѣбва да се помни и трѣбва да се знае, че за да се дойде до това приятелство, за да се дойде до това сѣтрудничество, необходимо е отношенията между дветѣ страни да минатъ презъ още изпитни. Ние вече имаме едно изпитание: това е изселването на българитѣ отъ Северна Добруджа. Начи-

нътъ, по който става това изселване, въ този моментъ не може да ни убеди, че сж налице всичкитѣ условия, за да може това сѣтрудничество и това приятелство да се развива така, както се желае. Но азъ бързамъ да добавя, че българо-румънското приятелство може би ще бѣде подложено на още изпитания. Не е далечъ времето, когато Румъния ще трѣбва да ни даде още доказателства за своето приятелско разположение къмъ България. И само когато се мине презъ тѣзи изпитания, тогава ние ще можемъ да кажемъ, че и жертвитѣ, които България понесе при уреждането на този въпросъ, сж оценени и че действително между двата народа нѣма абсолютно никакви прѣчки да се установи едно трайно, искрено и дълбоко приятелство и сѣтрудничество. И веднага да добавя: тѣзи изпитни, за които говоря, нѣма да бѣдагъ кой знае отъ колко тежъкъ характеръ. За една отъ тѣхъ току-що говоритъ г-нъ Сирко Станчевъ — трѣбва да се оправи границата около Силистра.

Г-да народни представители! Когато говоримъ за международното положение, ние не бива да забравяме, че България влѣзе въ този периодъ на стихийни политически събития съ единъ голѣмъ мораленъ капиталъ — капиталъ, който бѣше натрупанъ отъ десетки години насамъ и който се състои въ довѣрието, което нашата страна успѣ да спечели всрѣдъ всички цивилизовани страни, като факторъ на реда, като факторъ на мира. Този капиталъ се увеличава и отъ щастливо поддържанитѣ традиционни връзки на приятелство съ великия германски Райхъ, осветени презъ време на страшнитѣ изпитания презъ свѣтовната война. Този огроменъ капиталъ на нашата външна политика се увеличава отъ традиционнитѣ приятелски връзки, които свързватъ българския и италиански народи и които въ течение на почти цѣлата история на самостоятелното сѣществование на дветѣ държави може да се характеризиратъ като отношения на постоянно и най-близко приятелство. Този голѣмъ мораленъ капиталъ на българската външна политика се увеличава и съ отличнитѣ отношения, които сѣществуватъ между България и Съветска Русия, отношения, почиващи на стари изпитани духовни и кръвни връзки, и щастливо поставени на една здрава политическа основа презъ последнитѣ години.

Щомъ България се намира въ тази политическа обстановка съ този голѣмъ мораленъ капиталъ, естествено е, че ние имаме правото да гледаме съ спокойствие на утрешния день, въпрѣки буритѣ, които вилнѣятъ около насъ и до самитѣ насъ.

Г-нъ Никола Мушановъ отбеляза вчера, че този пътъ въ царското слово е пропуснато да се говори за миръ и неутралитетъ, докато въ царското слово предъ първата редовна сесия на това Събрание идеята за миръ и неутралитетъ бѣше изтъкната едва ли не като ръководна идея, и нѣщо повече, сжщата тази идея за миръ и неутралитетъ бѣше изнесена и като основенъ характеренъ белегъ на външната политика на правителството презъ време на изборитѣ за народни представители.

Означаваше ли липсата на това напомняне за миръ и неутралитетъ, една промѣна въ българската политика? Така както се поставя въпросътъ, г-да, трѣбва да бѣде разглежданъ отъ две страни: отъ гледище на външна политика и отъ гледище на вътрешна политика. Спомняте си, че царското слово биде прочетено въ сжщия день на обявяването на гръцко-италианската война. При днешната политическа обстановка, тъй както се развива тя, при това довѣрие, което България си е извоювала предъ всички велики сили въ свѣта, умѣстно ли бѣше, необходимо ли бѣше да се говори пакъ за миръ и за неутралитетъ? Има ли вънъ отъ България сила, има ли вънъ отъ България срѣди, които да се съмняватъ за единъ моментъ въ желанието на България да устои до край въ положението на миръ и неутралитетъ? — Не. Гаранция за това е не само българската политика презъ последнитѣ 20 години. За това е гаранция и днешното управление, за това сж гаранция и всички действия на българското правителство.

Но, отъ друга страна, ако разгледаме въпроса отъ вътрешно-политическа гледна точка, би било една голѣма грѣшка, ако въ царската речъ, при условията на обстановката, която сѣществуваше въ този моментъ, се говори отново за миръ и неутралитетъ. Г-да! Дръжте смѣтка, че въ времената, въ които живѣемъ, нѣма по-голѣма опасностъ за единъ народъ отъ това да бѣде приспиванъ и да бѣде укрепяванъ въ вѣрата си, че, каквото и да стане, неговата държава ще пребѣде въ миръ и неутралитетъ. Повтарянето и настояването на тая фраза би се превърнало вече въ пропаганда на дефетизъмъ и на единъ опасенъ пасифизъмъ. Времената сж такива, че всѣки народъ трѣбва днесъ, колкото и искрено миролюбивъ да бѣде, да е готовъ за

най-великото изпитание. Всѣки народъ е длъженъ да се въоръжи морално, за да бѣде готовъ да посрещне изненадите на съдбата, каквито и да бѣдатъ тѣ.

И тъкмо затова липсата на този пасажъ отъ тронното слово е указание за насъ всинца, г-да, че ние имаме дългъ къмъ този народъ да му отворимъ очите и да му кажемъ, че наистина българското правителство е проникнато отъ желанието да води мирна политика, но че не е винаги въ зависимостъ отъ желанията на едно правителство, отъ желанията на една държава, да стане въ международния животъ това, което иска да стане. Ние трѣбва морално да въоръжимъ нашия народъ, да събудимъ неговата енергия, да го подготвимъ, за да преживѣе съ цѣлно съзнание за тѣхната неизбежностъ ония събития, които случайно и, може би, въпрѣки волята на България биха се наложили. А ако всичко се размине при положение на миръ и неутралитетъ, има ли нѣкаква загуба отъ това? Напротивъ, азъ мисля, че ние само ще спечелимъ, ако се погрижимъ и поразработимъ срѣдъ нашия народъ въ това направление.

Вториятъ голѣмъ факторъ, г-да народни представители, за който ние сме длъжни да държимъ смѣтка въ тия времена, това е новиятъ редъ, който се изгражда въ свѣта, особено въ Европа. Много се приказва за този новъ редъ, и много още ще се говори за този новъ редъ. Нека да се помислимъ да си дадемъ набързо ясна смѣтка за това, какво представлява отъ себе си този новъ редъ и какво е нашето отношение къмъ него.

Новъ редъ въ Европа, новъ редъ въ свѣта! Кои сѣ елементитъ на този новъ редъ? Това е преди всичко единъ новъ международенъ поредѣкъ. Това е и единъ новъ социаленъ редъ, едно социално преобразование на Европа. Това е и единъ новъ стопански редъ. Тѣзи три елемента на преобразованието на Европа сѣ вече налице. Тѣ се очертаватъ и само слѣпите не могатъ да ги видятъ. Тежко и горко на оня народъ, който проспиръ тѣзи моменти, когато единъ свѣтъ рухва — не, нѣма да употребя този изразъ — когато единъ старъ свѣтъ се преобразува и взема новъ обликъ.

Новъ международенъ поредѣкъ! Ние вече присъгизуваме на прекрояването на картата не само на Европа, но и на свѣта. Ние виждаме да се поправятъ несправедливости на миналото. Ние виждаме да се очертаватъ разрешения съ огледъ на жизнени интереси на народи, които сѣжизнеспособни и които търсятъ мѣсто подъ слънцето. Какъвъ ще бѣде този новъ международенъ редъ, каква ще бѣде утрешната карта на Европа? Г-да! Прибързано е да се гадае. Нѣма нужда да се мислимъ да отгатваме какъ ще се завърши тази епоха въ Европа, която нѣма равна на себе си въ историята, и която, може би, довѣкде само може да се сравни съ епохата на Наполеоновитѣ войни.

Но какъто и да бѣде картата на нова Европа, каквито и да бѣдатъ принципитъ, върху които ще се изгради едно ново международно право, ние не бива да забравяме, че сме онеправдана страна, че сме една държава, която, по всеобщо признание, бѣше поставена въ най-тежки условия при стария редъ. Туй обстоятелство вече ни дава право при новия редъ да очакваме, че това несправедливо и тежко положение на нашата страна ще бѣде поправено. Какъ то ще бѣде поправено, тукъ сѣщо така гаданията сѣжизнишни.

Но има единъ въпросъ, г-да, по който ние поне тука трѣбва да бѣдемъ наясно. Той е въпросътъ за максимализмъ и минимализмъ. За благодаримъ въ искания национални и за максимализмъ. Азъ, който съмъ билъ въ българската дипломация при други времена и при други условия, азъ, който съмъ бивалъ обвиняванъ въ това, че много ни е сниженъ гласътъ и че много работимъ подъ сурдинка, смѣтамъ, че при днешната международна обстановка, при днешнитѣ политически обстоятелства, оправдано е, напълно законно е, България да представи надлежно обосновани своитѣ максимални искания, които сѣжизнестни на нашитѣ бивши съюзници, тъй като въ името на тия искания ние, рамо до рамо съ тѣхъ, проливахме кръвъ и на насихме най-блѣскави победи; максимални искания, които сѣжизнестни и на силитѣ неутрални, както сѣжизнестни и на силитѣ отъ другия лагеръ, защото историята на България презъ последното столѣтие е единъ нанизъ отъ борби, отъ страдания, отъ жертви за постигане на тия максимални искания.

Но трѣбва да държимъ смѣтка, че този максимализмъ трѣбва да остане максимализмъ на управлението. Той не бива да се пренася на улицата, защото при такива деликатни обстановки, въ каквито се намираме днесъ, трѣбва да се действа най-благоразумно. Управницитѣ трѣбва да действуватъ съ всичката свобода отъ странични влияния, отъ влияния на безотговорни фактори, за да не се повтори това, което ставаше въ 1912/1913 г., което ставаше и въ 1915 г.

Но, г-да, когато говоримъ за този новъ редъ, когато говоримъ за голѣмитѣ трансформации, които настѣпватъ неизбежно и очевидно въ международния животъ въ свѣта и въ Европа, не бива да забравяме, че този новъ редъ отива и по-надълбоко — че той засѣга и вътрешния редъ въ самитѣ държави, че въ тѣзи моменти се гради и едно ново държавно право. Спомнете си какво ни съобщи вчера радиото: въ Румѣния се създава едно особено положение за германското малцинство, при което германското малцинство има право да законодателствува, ...

Ангелъ Сивиновъ: Да вдига германското знаме.

Д-ръ Н. П. Николаевъ: ... да вдига германското знаме наредъ съ румѣнското и т. н. и т. н. — едно положение на автономия въ рамкитѣ на една държава, но автономия не такава, какъто сме навикнали да разбираме досега, не една автономия териториална, а автономия на една съответно организирана национална група въ границитѣ на една държава. Това, г-да, е една коренна революция въ всички досегашни схващания за държавното и конституционно право отъ довчера. Ние не бива да изпущаме изъ очи и тѣзи голѣми промѣни, тъй като може би ще стане нужда да се възползуваме и отъ тѣзи промѣни въ схващането за вътрешното устройство на държавитѣ.

Вториятъ елементъ на новия редъ въ свѣта, това е социалното преобразование въ свѣта, което се очертава днеска и което взема по-ясни и по-ясни форми. Г-да народни представители! Три революции станаха въ Европа презъ изтеклитѣ 20-22 години. И тритѣ революции въ основата си иматъ социаленъ елементъ. Болшевишката революция, фашистската революция, националсоциалистическата революция — всички тѣ сѣ насочени по едни или други пѣтища къмъ една и сѣща целъ: премахване несправедливоститѣ въ старото общество, отстраняване социалнитѣ конфликти, създаване на най-голѣми възможности за благоденствие на широкитѣ маси. Тѣзи социални преобразования иматъ и своитѣ отражения въ всички осъгнали държави, въ това число и България. Ние не можемъ да откажемъ, че нашето законодателство отъ годича насамъ се въодушевява именно отъ желанието България да не изостане въ тия социални преобразования, които ставатъ навсѣкде въ свѣта, и отъ съзнанието, че много тежка ще бѣде участъта на оная държава и на оня народъ, които изостанатъ въ развитието си отъ развитието на свѣта.

Но когато говоримъ за въвеждането у насъ, въ България, на новия редъ, очертанъ въ Европа, ние сме длъжни, г-да, да държимъ постоянно смѣтка за особенитѣ, за специфичнитѣ условия на българската социална структура. Въ туй отношение азъ съмъ длъженъ да подчертая, че има много неясности, много обърквания на понятията и че се вършатъ много голѣми грѣшки. Социалната структура на България не може да се сравнява съ социалната структура на царска Русия или на преднационалсоциалистическа Германия. У насъ по едни или по други причини социалнитѣ неравенства не бѣха така подчертани, както въ други държави. У насъ капиталистическата форма на стопанство не бѣше така здраво установена и така ярко очертана, както другаде. Слаби капитали, слаба работническа класа и голѣма маса отъ дребни собственици земеделци, които при всичкитѣ усилия на една или друга диалектика мѣтко могатъ да бѣдатъ отнесени къмъ класата на буржоазията или къмъ класата на пролетариата.

Освенъ това еволюцията, особено презъ последнитѣ години на нашия общественъ животъ дойде да засили социалния характеръ на българския капиталъ, като се наанесоха и цѣла редица ограничения, да не кажа удари, на индивидуалния капиталъ. У насъ капиталътъ не сѣмо че става все повече и повече социаленъ по своята структура, но той е станалъ вече твърде социаленъ и по своята вътрешна характеристика, по своята психология. Днесъ да се говори въ България за нуждата отъ по-голѣма обществена роля на капитала е излишно. Това съзнание е всеобщо. Това е съзнание у управницитѣ, това е съзнание у самитѣ държатели на капиталитѣ, у самитѣ разпоредители съ капиталитѣ, това е съзнанието и всрѣдъ широкитѣ народни маси, това е съзнанието и всрѣдъ народното представителство.

Отъ друга страна, идеята, че трудътъ е национално богатство и че той трѣбва да бѣде поставенъ въ центъра на новия социаленъ редъ, е пустнала дълбоки корени въ българското общество, по традиция вече. И въ това отношение нѣма никакви трудности за лесното, за бързото и безболезнено приспособяване на България къмъ новото преобразуване на свѣта.

Най-после, третият елементъ въ новия редъ на Европа това е стопанското преобразуване. Г-да! Много се говори за стопанското преобразуване на Европа, но малцина сътѣзи, които си даватъ смѣтка, че всѣщностъ, когато говоримъ за стопанско преобразуване на свѣта и Европа презъ последнитѣ нѣколко години и главно подъ влиянието на новата война, ние не се намираме предъ нѣкакво коренно, основно измѣнение на условията на стопанския животъ, съществуващи по-рано. Има измѣнение само въ две посоки: първо, въ насочване къмъ по-интензивно производство, наложено отъ условията на самото военно време — интензивностъ, която при усъвършенствуването на техниката и при по-добрата организация и вътрешна дисциплина въ всички съвременни общества, отива къмъ все по-голъмо и по-голъмо съвършенство; и второ, въ замѣстването на аварията, която бѣше се очертавала като режимъ въ Европа следъ свѣтовната война, отъ единъ редъ на международно стопанско сътрудничество.

При този новъ редъ България нѣма да се намѣри предъ никакви особени сътресения, защото отъ години насамъ у насъ се полагатъ усилия за достигането на по-голъма интензивностъ въ всичкитѣ области на производството. Макаръ и съ ограничени срѣдства, макаръ и при изостанала, поради петвъковното робство, въобще икономика, жизнената енергия на нашия народъ и планомернитѣ усилия на неговитѣ управници позволиха досега да се дойде до едно засилване на българското производство до степенъ, която дава възможностъ да се надѣваме на най-добри перспективи.

Тукъ, обаче, трѣбва да изтъкна, че при нашитѣ усилия, които особено презъ последнитѣ години сѣ насочени изключително къмъ интензивно възможване на българското производство, ние не бива да изпускаме изъ очи необходимостта и отъ едно екстензивно развитие на производството. Като казвамъ това, азъ имамъ предвидъ главно българското земедѣлие, съ всичкитѣ негови отрасли. Трѣбва да се положатъ усилия не само за увеличаване производството отъ единъ декаръ земя, но и да се включатъ въ българското земедѣлско стопанство всички ония части отъ нашата земя, които днесъ, по едни или други причини, стоятъ неизползувани или съвършено слабо използвани за българското стопанство. Въ туй отношение ние не работимъ добре, и азъ мисля, че е необходимо да се обърне особено внимание на тая необходимостъ. Г-да! Ние имаме цѣла редица планински краища, имаме цѣли области, които, поради недоброто състояние на нашата пѣтна мрежа или по други нѣкои причини, стоятъ като чели настрана отъ оня стопански подеиъ, който характеризира общо взето България.

Ще си позволя да ви дамъ единъ примѣръ, защото ми се струва, че е твърде характеренъ. Малкотърновската избирателна колегия, която представлявамъ тукъ, спада къмъ Странджанския районъ, въ Югоизточна България. Въ този районъ земедѣлието е съвършено слабо развито. Тамъ главниятъ поминѣкъ е горанството и скотовѣдството. Условия, обаче, за създаване на земедѣлие има, възможно е да се засили поминѣкътъ на ония бедни хора тамъ чрезъ развитието на едно рационално земедѣлие. Но въ цѣлия Странджански край има само две околийски агрономства — едното въ Малко-Търново, другото въ Царево. По мое настояване и по искане на една делегация отъ онзи край, г-нъ министъръ Багряновъ назначи една комисия, която всеотранно да проучи условията за повдигане поминѣка на Странджанския край. Въ доклада на тази комисия, въ която влизаха много компетентни хора, бѣше изтъкната необходимостта, наредъ съ съществуващитѣ две околийски агрономства, да се създадатъ още нѣколко участъкови агрономства, да се откриятъ земедѣлски училища, да се предприематъ и още цѣла редица мѣрки, които биха засилили поминѣка въ този край. И какво стана? Една седмица следъ утвърждаването на протокола отъ г-на министра се получава нареждане, Царевското околийско агрономство да се закрие. Разбира се, г-нъ министърътъ нищо не знаяше за разпорежданията на тѣзи свои органи.

Съзнание, че трѣбва да се полагатъ усилия за земедѣлието не само въ краища, които сѣ плодородни, не само въ краища, където земедѣлието върѣ добре, но и въ мѣста, които по едни или по други причини сѣ изостанали въ развитието на земедѣлието, като усилията тамъ бѣдагъ удвоени и утроени — това съзнание въ министерството не съществува. А то трѣбва да се насади. Затова именно азъ си позволихъ да се спра върху този въпросъ може би повече, отколкото трѣбваше.

Г-да народни представители! Тази е обстановката, всрѣдъ която сме поставени ние днесъ да мислимъ и да работимъ за утрешния день на България. Задачитѣ, които се слагатъ предъ българската държава при тази обстановка,

сѣ огромни и извъредно деликатни. Когато мислимъ и говоримъ за задачитѣ на българската държава при тази обстановка, ние не бива, г-да, нито за моментъ да забравяме върховния националенъ идеалъ на българина. Всичкитѣ усилия на българския народъ, разбира се, трѣбва да бѣдатъ вдѣхновявани отъ този постояненъ стремежъ, който не е заглѣхвалъ нито за една минута въ никое българско сърдце: да се осъществи българскиятъ националенъ идеалъ.

Въ миналата сесия единъ отъ насъ тукъ каза, че въ последнитѣ години българскиятъ народъ живѣлъ безъ идеали. Г-да! Това не е вѣрно. Този, който направи тази констатация, като чели не живѣе всрѣдъ своя народъ, като чели не чувствува пулса на своя народъ, като чели не чувствува какъ трепти сърдцето на неговия народъ. Може ли да се каже, че въ който и да е мигъ на своя националенъ животъ българинътъ е останалъ единъ моментъ невѣдѣно-вяванъ отъ единъ възвишенъ вѣченъ идеалъ? Не. Но кой е този идеалъ? Нека и тукъ да бѣдемъ ясни. Българскиятъ националенъ идеалъ, г-да, не може да бѣде другъ, освенъ съществуването на собствената българска държава, нейното развитие, нейната независимостъ и нейната самостоятелност. Това е върховниятъ националенъ идеалъ за българина. Да бѣде благополучна българската държава, да преуспѣва тя въ своето всеотранно развитие — ето кое е нашиятъ идеалъ. И въ времена като днешнитѣ тази нагледъ аксиома, известна на всички, трѣбва да бѣде повтаряна, трѣбва да заседне дълбоко въ нашето съзнание и въ нашиятъ сърдца. Каквото и да правимъ, какъждето и да насочимъ нашитѣ усилия, ние ще трѣбва да преследваме неизмѣнно и постоянно все тази целъ — всеотранно благополучие за българската държава.

Но на българския националенъ идеалъ може да се даде едно много по-голъмо съдържание. Тѣзи отъ васъ, които бѣха въ XXIV-то Народно събрание, помнятъ, че пакъ отъ тази трибуна азъ очертахъ като идеалъ за българската държава нейното творческо изграждане. При днешнитѣ условия, при днешната обстановка приложимъ ли е този идеалъ — творческото изграждане на българската държава?

Нашиятъ добъръ приятелъ г-нъ Никола Василевъ вчера начерта отъ тукъ една програма за непосредствена дейностъ, състояща се въ грижи за многодетнитѣ семейства, въ грижи за подобрене санитарното положение на България, въ грижи за пограничитѣ и малонаселени планински краища, въ грижи за осигуряване съ пенсия цѣлия български народъ — една отлична програма, една програма, къмъ която всички ще се присѣдинимъ. Но да не забравяме, че въ тѣзи времена има нѣщо по-важно отъ тази творческа програма, г-да народни представители, че нашитѣ грижи, на първо мѣсто, трѣбва да бѣдатъ съсрѣдоточени другаде. Вѣрно е, че има периоди въ живота на народитѣ, тежки периоди на войни, когато тѣхната творческа енергия не е прекъсвала. Азъ не се съмнявамъ, че творческата енергия и на българския народъ, че творческитѣ усилия и на българското правителство, при тази сложна и деликатна политическа обстановка, сѣщо така нѣма да прекъснатъ. Но преди това има друго, върху което трѣбва да спремъ главно нашето внимание.

Времето напредва много и азъ не искамъ да задържамъ повече вашето внимание, затова ще си позволя съвсемъ бѣгло да посоча само върху кое, споредъ мене, на първо мѣсто, трѣбва да се насочатъ сега усилията.

Г-да! Нашата първа грижа, нашата най-настъпна грижа въ този моментъ трѣбва да бѣде, што България да бѣде силна държава. Всичко останало може да се пожертвува, всичко останало може да се остави за осъществяване по-късно. Въ този моментъ България трѣбва да бѣде силна. Да бѣде силна чрезъ какво, какъ?

Първо, България трѣбва да бѣде силна чрезъ своята армия; второ, тя трѣбва да бѣде силна чрезъ държавната си властъ; трето, тя трѣбва да бѣде силна чрезъ отличното функциониране на държавната машина; и четвърто, тя трѣбва да бѣде силна чрезъ обществената дисциплина на своя народъ.

За необходимостта отъ силна армия нѣма нужда да говоримъ, защото би значило да търся изразъ на онѣзи, което е въ сърдцата, въ душитѣ, въ мислитѣ на всинца ни. Но туй, което искамъ да изтъкна тукъ, туй, върху което искамъ да наблегна, то е, че не е достатъчно само българската държава да бѣде силна. Българската армия трѣбва да бѣде първа по качество на Балканитѣ. (Ръкоплѣскания) Никакви причини нѣма тя да не бѣде такава. Имаше времена, когато българската войска и по количество, и по качество, бѣше първа на Балканитѣ. Материалътъ, отъ който днесъ е изградена българската армия, е същиятъ.

Условията, при които беше поставена да работи през последните години, също така бяха добри. Българската армия е и ще бъде във всичко отношение единъ надежденищитъ на държавата. Убедени сме всички, че тя и днесъ заема това мѣсто, което българинътъ като войникъ е заемалъ винаги на Балканския полуостровъ.

Но, г-да, не е достатъчно само българската армия да бъде силна, за да бъде силна държавата ни. Тръбва да има и силна държавна власт. Силна държавна власт — ето, г-да, единъ въпросъ много споренъ, по който може да се изкажатъ най-противоречиви схващания. Тѣзи, които сѫ съгласни върху необходимостта отъ силна власт, могатъ да застанатъ на две противоположни становища. Първо, имаме демократическата концепция, която твърди, че силна власт може да се постигне само чрезъ коалиционнитѣ правителства, въ които сѫ представени всички течения, разклонения, идейни движения, съществуващи всрѣдъ народа. Идеята за народно правителство, която преди година, две, три често се подхвърляше въ нашия печатъ, която и днесъ не е слѣзла отъ дневния редъ на българскитѣ политики, има въ основата си именно тази демократическа концепция за силната власт. На тази демократическа концепция за силната власт се противопоставя авторитарната концепция за силната власт, която вижда силната власт въ нейното съсредоточаване въ ръцетѣ на една личност, опрѣна върху довѣрието и ентузиазма на народа.

Нѣма нужда сега ние да споримъ върху туй, коя отъ тѣзи две концепции е за предпочитане при нашитѣ условия и върху кое отъ тѣзи две схващания ние трѣбва да изградимъ нашата силна държавна власт. Но трѣбва само едно да си спомнимъ и едно да си представимъ: какъ би изглеждала България, ако на 1 септемврий 1939 г. се намираще въ политическото положение, което съществуваше на 18 май 1934 г., и отъ тамъ да разберемъ, колко голѣми сѫ заслугитѣ на всички ония, които работѣха за установяването на единъ режимъ, който ни позволи въ тѣзи тежки и страшни времена да се намѣримъ въ едно положение, което напълно обезпечава, напълно създава условия за съществуването въ България на една силна държавна власт. Примѣрътъ на наши съседни държави, които въ навечернето на най-страшнитѣ и велики събития отъ тѣхната история, трѣбваше да преживяватъ конвулситѣ на вътрешни сътресения и промѣни, е също така едно голѣмо указание за правия пътъ, по който България е вървѣла презъ последнитѣ години.

Но, г-да, като приемаме, че днешниятъ нашъ режимъ дава условията за съществуването на една силна власт, ние не бива да си затваряме очитѣ и предъ известни положения, които не би трѣбвало да съществуватъ и които, ако не съществуваха, българската държавна власт би била още по-силна.

Силата на днешната държавна власт се състои въ това, че тя е свободна отъ партийни влияния и борби, че тя е свободна отъ класови и съсловни влияния, че тя се намира въ ръцетѣ на технически компетентни хора. Обаче слабостъ на днешната власт е липсата на политическа компетентност. Ако наредъ съ техническата компетентностъ имаме и една политическа компетентностъ, несъмнено силата на нашата държавна власт щѣше да бъде още по-голѣма и ние можехме още по-спокойно да гледаме на нашето бъдеще въ тия времена.

Въ какво се състои тая политическа компетентностъ, въ какво се изразява тя? Тя се състои отъ боязньта съ критиката. Критиката въ очитѣ на политически некомпетентния човѣкъ е нѣщо много страшно, нѣщо, което трѣбва да се отбѣгне, нѣщо, отъ което не може да се извлѣче онази полза, която може да извлѣче политически подготвениятъ ръководителъ на държавата. Това е неумението да си служимъ, ако щете, съ печата, да си служимъ съ живото слово, да си служимъ съ пропагандата, за да създадемъ онѣзи настрояния всѣдъ маситѣ, които въ такива времена сѫ необходими.

Но има и още една слабостъ въ днешната държавна власт, която е много лесно отстранима: това е нейната недостатъчна стабилностъ. Г-да! Това е единъ въпросъ, предъ който ние не бива да си закриваме очитѣ. Въ времена като днешнитѣ, ония, които сѫ се нагърбили съ тежкитѣ отговорности на управлението, трѣбва да стоятъ здраво на мѣстата си, трѣбва да стоятъ здраво на краката си. Само преди единъ месецъ въ София, и стѣ тамъ въ цѣла България, бѣха наводнили слухове за промѣни въ управлението — промѣни при едно положение, когато правителството се ползува съ довѣрието на Парламента; промѣни при едно положение, когато България е изправена предъ една страшна международна обстановка; промѣни, за които не се виждатъ никакви основания.

За да се отстрани този недостатъкъ, тази слабостъ на държавната власт, време е нашитѣ управници да се изпълнятъ съ самочувствието, че тѣ има да вършатъ една трайна работа; че тѣ не сѫ само гости въ министерствата си, а че сѫ творци, че сѫ деятели въ една съдбоносна историческа епоха и че тѣ свързватъ неизбѣжно имената си съ бъдещето на народа. Този увѣреностъ тѣ трѣбва да я черпятъ отъ довѣрието, което Народното събрание постоянно имъ дава, отъ довѣрието, съ което и Държавниятъ глава ги е облѣкълъ. Не сѫ времена сега, при които управницитѣ да чувствуватъ презъ всичкото време своята нестабилностъ.

Христо Статевъ: Не можахме да го разберемъ това, драги Николаевъ!

Д-ръ Николай П. Николаевъ: Моля?

Христо Статевъ: Не можахме да разберемъ, каква бѣше цѣлата тая работа за нестабилностъ.

Д-ръ Николай П. Николаевъ: Азъ се извинявамъ, ако съмъ се изказалъ неясно, защото бързамъ да привърша. Но мене ми се струва, че мисълта ми е много ясна. Азъ бихъ желалъ — ако искате да говоря ясно — да престанатъ българите да ковадатъ български управници предъ чужди фактори. Ясно ли Ви е сега, г-нъ Статевъ?

Ангелъ Сивиновъ: Ясно е.

Христо Статевъ: Пакъ не ми е ясно.

Д-ръ Николай П. Николаевъ: Е, повече не мога да бъда ясенъ.

Христо Статевъ: Не ми е ясно по следнитѣ причини, драги Николаевъ, че, отъ една старна, Вие искате отъ членоветѣ на правителството известно самочувствие за стабилностъ, да се чувствуватъ тѣ самитѣ по-здраво тамъ (Сочи министерската маса), а, отъ друга страна, признавате, че се ползватъ съ довѣрието на Парламента и съ довѣрието на Държавния глава. Тогава откъде констатираме, че имъ липсва самочувствие, за да можемъ да търсимъ друго срѣдство да ги подкрепимъ по-здраво на мѣстата, на които стоятъ?

Д-ръ Николай П. Николаевъ: Не е сега обстановка, г-нъ Статевъ, да споримъ по този въпросъ.

Христо Статевъ: Нѣма да споримъ. Азъ се извинявамъ, че Ви прекъснахъ.

Д-ръ Николай П. Николаевъ: Обаче азъ правя една констатация, че преди единъ месецъ страната бѣше наводнена съ слухове за промѣни въ министерствата, че тѣзи слухове сѫ много ненавременни, г-да, и че въ времена каго днешнитѣ сѫ вредни.

Христо Статевъ: Съгласенъ.

Д-ръ Николай П. Николаевъ: Правителството трѣбва да има стабилностъ. И азъ правя предупреждение къмъ всички ония, които търсятъ възможности да подриватъ тази стабилностъ — обръщамъ имъ вниманието — че правятъ лоша услуга на България.

Христо Статевъ: Така, съгласенъ съмъ. Ясно е сега.

Ангелъ Сивиновъ: И по-рано бѣше ясно.

Д-ръ Николай П. Николаевъ: Що се отнася до неджзитѣ отъ политическата некомпетентностъ, тѣ биха могли много лесно да бъдатъ отстранени, г-да, ако управницитѣ държатъ постоянно въ ръката си пулса на народа. Българскитѣ Парламентъ въ тѣзи времена е най-годиниятъ инструментъ за тази възможностъ на управницитѣ да поддържатъ постоянния, неизбѣжния, необходимия контактъ съ своя народъ.

Работата на Парламента при днешнитѣ условия трѣбва да се постави на по-особени начала. Въпросъ за разединение всрѣдъ Парламента, разбира се, че не може да става. Ние помнимъ отъ нашата история, че въ 1913 г. единъ кабинетъ Тончевъ—Радославовъ можа да работи съ една Камара, въ която мнозинството бѣше съставено отъ народници и прогресисти. Ние помнимъ, че въ 1918 г. единъ кабинетъ Малиновъ, единъ кабинетъ Теодоръ Теодоровъ можа да работи съ Камара, съставена отъ либерали. Толкова повече при сегашния съставъ на Народното събрание и въ тия съдбоносни времена не може да става дума за нѣкакво раз-

единение и за някаква липса на желание у Парламента да сътрудничи най-искрено на правителството. Това сътрудничество, обаче, трябва да се търси и от правителството.

При днешните времена трябва да се държи смърка, че комисията в Народното събрание са призовани да изиграят една особена роля. Тяхната дейност трябва да бъде засилена. Тяхната дейност не трябва да се организира само в формалните рамки на правилника за вътрешния ред в Народното събрание. Тя трябва да излезе по-нашироко. Парламентарните комисии трябва да се държат в течение на намеренията на отделните министри, трябва да вземат участие в предварителното изработване на тяхни мерки, за да можем действително да дойдем до онова положение, което е крайно необходимо при сегашните времена и което налага едно добро функциониране на българската държавна машина.

Българската държавна машина е толкова сложна, изпълнена е с толкова несвършенства, че в тия времена ние трябва да обърнем особено внимание на нея. Много е късно сега да поправяме неджизит на бюрократизма, за които друг път съм говорил. Но това, което може при тая обстановка, при туй положение, което заварваме сега, да се постигне от българската държавна машина като най-голям рендеман, трябва да се положат всички усилия да се постигне, за да може това да стане най-безболезнено, да стане и по най-лесен начин. Затова ще бъде необходимо едно по-зрело, едно всеотдайно обмисляне на мерките, които се вземат, особено на мерките, свързани с продоволствието на страната, с мерките, свързани с стопанския живот на страната.

Не е позволено в тия времена да изпадаме в положение, в каквото се намирахме преди няколко дни, с някоя продоволствени работи. Голямо достоинство е, че някои от забелязаните грешки са веднага поправени.

Но още по-голямо достоинство на един управник е да не допуска грешки. В това отношение аз мисля, че едно по-голямо и по-тесно сътрудничество между правителство и Парламент ще бъде само от полза за страната.

И още: българската държавна машина, такава каквато е, с всичките нейни недостатъци, които са ни известни, все пак би могла да функционира по-добре, ако не бяха тези все по-големи и по-големи увлечения, срещу които искам да предупредя, увлечения към една чиновническа децентрализация, която се изразява в това, че техническият персонал, който по своята подготовка, по своята компетентност, в кръга и пределите на своята власт, е предназначен само да подготвя решенията, се облича с власт да взема решения.

Това положение на чиновническа децентрализация, при която чиновниците изместват отговорните ръководители на министерствата — министрите — в вземането на решения, е прокарано не само чрез законите — това са дефекти на законите — но то системно все повече и повече се прилага и чрез отделни заповеди. Мене ми е известно, че в много министерства се издават заповеди от министрите, с които се обличат главните секретари, началниците на отделения и директори с правата да вземат решения.

Така не може, г-да народни представители! Това създава много опасни положения за правилното функциони-

ране на държавната машина. Ръководният орган, властникът в едно министерство е министърът. Той е обличен по конституцията и по закона с правото да взема решения. Всички останали органи са или технически, или органи на изпълнението. Техническите органи са длъжни да проучат въпросите, да ги представят в съответната форма, да обосновават всеотдайно известни положения, но да предоставят вземането на решенията на отговорния човек; те сами нямат право да вземат решения.

И най-после, г-да, не можем да имаме силна държава, не можем да мислим за силна България, която се намира пред съдбоносни събития, ако наред с силната армия, с силната държавна власт, с отличното функциониране на държавната машина няма и една здрава обществена дисциплина върху народа.

Какво е обществена дисциплина? В какво тя се проявява и какво трябва да се направи за нейното засилване? Г-да! Обществената дисциплина в такива времена като днешните е крайно необходима за живота на нацията, за живота на обществото. Тя се очертава като необходимост за пълно, всеотдайно самоограничаване на отделната личност в името на общите интереси, в името на осъществяването на задачите, които си поставя държавата. Обществената дисциплина, като една постоянна идеология, която да легне в основите на цялото държавно устройство, още можем да спорим до каква степен тя е необходима. Но като една необходимост при днешната политическа обстановка, обществената дисциплина трябва да бъде насаждана в душите на всички българи, чрез всички средства, с които разполага държавната власт, а преди всичко с убеждението. Защото въпросът за обществената дисциплина не е въпрос само на външни санкции, не е въпрос, който може да бъде разрешен единствено чрез строги наказания, или чрез „принуда“, както обичаха някои да казват. Обществената дисциплина е преди всичко въпрос на едно дълбоко, на едно постоянно, на едно трайно съзнание за необходимостта, особено в тия времена, да принесем нашите лични прищипки, нашите лични настроения, нашите лични желания в жертва пред общия интерес, да принесем себе си в жертва пред олтара на отечеството.

Опръни на тези схващания, работейки за тяхното провеждане в живота, аз съм убеден, г-да народни представители, че върху всичката тревожност на онзи, което става около нас, ние ще имаме право да гледаме с спокойствие на утрешния ден. (Ръкоплъскания)

Председател Никола Логофетов: Г-да народни представители! Ще прекратим заседанието.

В съгласие с правителството, председателството ви предлага за заседанието в вторник, 26 ноември, 15 ч., следния дневен ред:

Първо четене на проектоотговора на тронното слово — продължение разискванията.

Които приемат този дневен ред, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Затварям заседанието.

(Затворено в 19 ч. 32 м.)

Председател: **НИКОЛА ЛОГОФЕТОВ**

Секретари: { **АНГЕЛ ВЪЛЧЕВ**
АЛЕКСАНДЪР ЗАГОРОВ

Началник на Стенографското отделение: **ДОНЧО ДУКОВ**